

ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СНПК ЯК ЕЛЕМЕНТ РЕПАРАЦІЙ:

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ для УКРАЇНИ

Посилення економічних спроможностей постраждалих від СНПК як елемент репарацій: міжнародний досвід та рекомендації для України

Авторки: консультантки Аналітичного центру ЮрФем Марія Желтуха, Сніжана Шевченко, Юлія Яремко

Редакторська колегія: Олена Огоновська, Катерина Шуневич, Христина Кіт, Ярина Волошин, Марта Марцінко

Дизайн, ілюстрації: Марія Козій, Вікторія Зимомря

Матеріал виготовлено Аналітичним центром ЮрФем Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем» завдяки фінансовій підтримці Уряду Великої Британії в межах проєкту «Жінки. Мир. Безпека»: відповіді на виклики війни», який виконується Українським Жіночим Фондом у партнерстві з ГО «Ла Страда - Україна», Асоціацією жінок-юристок України «ЮрФем», Інформаційно-консультаційним жіночим центром, Українською фундацією громадського здоров'я та Центром «Жіночі перспективи» за сприяння Офісу Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції та Апарату Урядової уповноваженої з питань гендерної політики. Відповідальність за зміст матеріалу несе Аналітичний центр ЮрФем Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем».

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	7
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	11
УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ РЕПАРАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СНПК, В Т.Ч. ЕКОНОМІЧНОГО УПОВНОВАЖЕННЯ	13
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЕКОНОМІЧНОГО УПОВНОВАЖЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СНПК ЯК ОДИН З РЕПАРАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ	20
БОСНІЯ І ГЕРЦЕГОВИНА (Bosnia and Herzegovina).....	20
КОСОВО (Kosovo).....	25
КОЛУМБІЯ (Colombia).....	28
ПЕРУ (Peru).....	32
КОТ-Д'ІВУАР (Cote d'Ivoire).....	35
ПІВДЕННИЙ СУДАН (South Sudan).....	38
СЬЄРРА-ЛЕОНЕ (Sierra Leone).....	40
ІРАК (Iraq).....	42
КАМБОДЖА (Cambodia).....	45
НЕПАЛ (Nepal).....	47
ШРІ-ЛАНКА (Sri Lanka).....	49
ВИКОРИСТАННЯ НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО УПОВНОВАЖЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СНПК ЯК ОДИН З РЕПАРАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ	54
• Підтримка підприємництва та створення робочих місць.....	56
• Забезпечення доступу до ресурсів та матеріальної підтримки.....	59
• Медична, психологічна, юридична та соціальна підтримка.....	60
• Ініціативи надання комплексної допомоги.....	62
• Приватні фандрайзингові проекти.....	63
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИК ЕКОНОМІЧНОГО УПОВНОВАЖЕННЯ ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СНПК ЯК ОДИН З РЕПАРАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	65
МІКРОУД (MICROWD, Latin America).....	68

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ADMSP** - Association of Detainees and The Missing in Sednaya Prison
- ART** - Agency for the Renovation of the Territory
- CVT** - Center for Victims of Torture
- FARC** - Las Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia
- GSF** - Global Survivors Fund
- ICTJ** - International Center for Transitional Justice
- IRC** - International Rescue Committee
- ITC** - International trade centre
- JEP** - Jurisdicción Especial para la Paz
- LGBTIQ+** - Lesbian, gay, bisexual, trans, intersex, and other queer constructs
- LTTE** - Liberation Tigers of Tamil Eelam
- MOSUCA** - Le Mouvement des Survivantes des Violences Sexuelles en Centrafrique
- NSARV** - National System of Attention and Reparation for Victims
- PDET** - Development Programs with a Regional Focus
- RDAA** - Rural Development Action Aid
- RUV** - Registro Único de Víctimas
- SENA** - Servicio Nacional de Aprendizaje
- SIDA** - Swedish International Cooperation Agency
- SPE** - Public Employment Service of Colombia
- SSLS** - South Sudan Law Society
- SUNS** - Survivors Network of South Sudan
- UARIV** - Unidad Administrativa Especial para la Atención y Reparación Integral a las Víctimas
- UNFPA** - United Nations Population Fund
- UNMISS** - United Nations Mission in South Sudan
- UNSOM** - United Nations Assistance Mission in Somalia

USAID - U.S. Agency for International Development

VISP - Victim Institutional Strengthening Program

WIF - Women's International Foundation

ABK - Армія визволення Косово

ВПО - Внутрішньо переміщена особа

ВРУ - Верховна Рада України

ГЗН - Гендерно зумовлене насильство

ДРК - Демократична Республіка Конго

ІДІЛ - Ісламська держава Іраку та Леванту

МІСД - Міжнародний інститут стратегічних досліджень

МКС - Міжнародний кримінальний суд

МОМ - Міжнародна організація з міграції

МОП - Міжнародна організація праці

МРГ - Міжвідомча робоча група з питань протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією РФ проти України, та надання допомоги постраждалим

НПД - Національний план дій

ОГС - Організація громадянського суспільства

ООН - Організація Об'єднаних Націй

ООН Жінки - Структура Організації Об'єднаних Націй з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок

ПРООН - Програма розвитку ООН

Резолюція 1325 - Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»

СГЗН - Сексуальне та гендерно зумовлене насильство

СНПК - Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом

СРЮ - Союзна Республіка Югославія

УВКПЛ - Управління Верховного комісара ООН з прав людини

ФБіГ - Федерація Боснія і Герцеговина

ЦРС - Центр рівності та справедливості

ЮНІСЕФ - Міжнародний надзвичайний фонд допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй

ВСТУП

Міжнародний інститут стратегічних досліджень (МІСД) у Лондоні опублікував щорічний **Огляд збройних конфліктів**. У дослідженні зафіксовано 183 регіональні та локальні конфлікти станом на 2023 рік, що є найвищим показником за останні три десятиліття. Збройні конфлікти зазвичай стають полем для злочинів, де використовуються найбільш жорстокі інструменти для приниження, сіяння терору і руйнування соціальної структури громад. Одним із найтяжчих воєнних злочинів, злочинів проти людства та формою злочину геноциду є сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК).

У своїй **доповіді від січня 2022 року** Генеральний секретар ООН визначив СНПК як *«зґвалтування, сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність, примусовий аборт, примусова стерилізація, примусові шлюби та будь-які інші форми сексуального насильства порівнянної тяжкості, вчинені проти жінок, чоловіків, дівчат або хлопчиків, які безпосередньо або опосередковано пов'язані з конфліктом»*. Політика щодо ґендерно зумовленого насильства, прийнята Офісом Генерального Прокурора Міжнародного кримінального суду у 2023 році, визначає «сексуальне насильство» як *«форму ґендерно зумовленого насильства, що включає вчинення або спробу вчинення дій сексуального характеру»*.¹

Жінки, дівчата, діти та інші вразливі групи зазвичай страждають від злочинів СНПК непропорційно великою мірою. У **щорічному звіті Генерального секретаря ООН щодо СНПК** за 2023 рік зазначається, що понад 3522 зареєстрованих за рік випадків СНПК було вчинено щодо жінок та дівчат, тобто 95% від усіх випадків; у 1186 випадках постраждалими були діти, з яких на дівчат припадає 1157 випадків (98%).

Ще у 2007 році захисники/ці прав жінок і ті, хто пережили СНПК, прийняли **Найробійську декларацію**², оскільки прагнули гарантувати права жінок і дівчат на засоби правового захисту та відшкодування після пережитих злочинів СНПК. Декларація передбачає, що *«жінки та дівчата мають право на захист і відшкодування згідно з міжнародним правом. Вони мають право отримати вигоду від програм відшкодування, спрямованих безпосередньо на користь постраждалих, шляхом забезпечення реституції, компенсації, реінтеграції та інших ключових заходів та ініціатив у рамках правосуддя перехідного періоду, які, якщо їх розробити з урахуванням ґендерних*

¹ The ICC's Office of the Prosecutor Policy on Gender-Based Crimes: Crimes involving sexual, reproductive and other gender-based violence (December 2023).

² Найробійська декларація про право жінок і дівчат на засоби правового захисту та відшкодування. Міжнародна зустріч з питань права жінок і дівчат на засоби правового захисту та відшкодування. Париж: Міжнародна федерація прав людини, 2007

аспектів та ретельно, можуть мати репаративний ефект, а саме відновлення, сатисфакцію та гарантію неповторення».

Від початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року кількість постраждалих від СНПК в Україні продовжує зростати. **Станом на 1 травня 2024 року** **Офіс Генерального прокурора зафіксував 292 факти вчинення СНПК.** При цьому реальна кількість постраждалих є значно вищою і *«наявна інформація вказує на те, що СНПК відбувається в жахливих масштабах і відомі факти вчинення СНПК є лише вершиною айсберга»*³. Відтак, потреба у створенні ефективних репараційних механізмів для постраждалих від СНПК на шляху відновлення нашої держави особливо важлива, і політика при створенні такого механізму *«має бути ґендерно чутливою, комплексно враховувати структурну нерівність і однаково застосовуватися до осіб, які постраждали з початку російської агресії в 2014 році»*.⁴

Деякі з держав, які в той чи інший період часу були та/або й на сьогодні перебувають у стані збройного конфлікту, намагаються виконати свої міжнародні зобов'язання та запобігти повторенню відповідних порушень, створити належні механізми захисту та підтримки постраждалих від СНПК, а також забезпечити їм репарації.

Створення репараційного механізму повинне охоплювати не лише грошову компенсацію, але й низку інших заходів для допомоги постраждалим. Репараційні програми мають бути цілісними та трансформативними, як для окремих постраждалих, так і для суспільства в цілому, аби забезпечити покриття всіх існуючих потреб. Відтак, вони мають враховувати потреби найбільш вразливих груп, яким особливо потрібна підтримка для реінтеграції й відновлення свого життя.

Забезпечення доступності необхідних форм репарацій потребує належного врахування насамперед правових, культурних, економічних перешкод, з якими стикаються постраждалі від СНПК в конкретному контексті.

Так, у конфліктних та постконфліктних ситуаціях жінки часто зайняті небезпечною роботою, а їхня економічна безпека, як результат, перебуває на низькому рівні. Шкода, завдана злочинами СНПК, робить їх ще більш вразливими до економічних труднощів та зменшує обсяг економічних можливостей. Наслідком цього є цикли залежності, які постраждалим стає все важче і важче подолати. Економічна маргіналізація жінок, тобто відсутність

³ [Ukraine study on the status of and opportunities for reparations for survivors of conflict-related sexual violence.](#)

⁴ [Kateryna Busol \(2024\). Reparations for Atrocity Victims in Ukraine: Survivors' Aspirations and the Emerging Legal Framework.](#)

матеріальних засобів до існування та неможливість бути включеною до ринку праці, поглиблює та множить негативні наслідки, завдані злочинами СНПК.

В цьому контексті економічне уповноваження як одна з форм репарацій набуває неабиякої пріоритетності та важливості. Воно полягає не лише у формуванні чи посиленні навичок заробляти та заощаджувати кошти чи володінні активами, але також у можливості вільно вирішувати, яким чином брати участь в економічному житті та як зберігати, витратити, продавати чи інвестувати гроші та інші активи.

Загалом, основною економічною потребою постраждалих від СНПК є економічна незалежність за рахунок наявності власних засобів до існування. Під такою незалежністю слід розуміти розширення можливостей робити справжній вибір щодо будь-якого аспекту свого життя та забезпечення повної участі в усіх сферах суспільного життя. Тобто постраждалі від СНПК потребують, окрім негайної медичної, психосоціальної та юридичної допомоги, також довгострокової допомоги та підтримки у тому, щоб стати економічно незалежними. Всі ці аспекти є невід'ємною частиною їхнього шляху до зцілення. Відтак, програми з економічного уповноваження мають формувати відповідні навички постраждалих та надавати їм необхідні ресурси, аби вони могли навчитись заробляти й заощаджувати кошти, розширювати знання про свої права, відновлювати свою гідність та брати активну участь у суспільному житті.

Отже, обираючи, які форми репарацій впроваджувати, державі слід керуватись їх потенціалом до трансформації життя окремих постраждалих та суспільства в цілому. До прикладу, у певних умовах економічна компенсація, зосереджена на постраждалих від СНПК, або доступ до виробничих ресурсів чи кредиту може сприяти розширенню їхніх економічних можливостей і незалежності, а, відтак, мати такий трансформаційний ефект.

Отже, розширення економічних можливостей як один з репараційних механізмів:

- наповнює почуттям гідності життя постраждалих і допомагає їм покращити свої засоби до існування (наприклад, у спосіб підтримки їхнього підприємництва, створення нових робочих місць через підтримку розширення підприємництва, забезпечення стабільності їхніх бізнесів) та відіграє життєво важливу роль у підтримці їхніх сімей і громад;
- може мати вирішальну роль для підтримки постраждалих від СНПК у їхньому відновленні (наприклад, забезпечення доступу до ресурсів та матеріальної підтримки), підготовки лідерів/ок та агентів/ок змін, зокрема, для адвокатування змін до національного законодавства;

- через навчання та розвиток дозволяє постраждалим, які перебувають у вразливому та економічно нестабільному становищі, подолати економічну залежність і відкрити шлях до кращого майбутнього, адже здобуття освіти та професійних навичок є основою для розширення економічних можливостей, мережування та формування професійних зв'язків.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою цього дослідження є ідентифікація способів розширення економічних можливостей постраждалих від СНПК як одного із репараційних механізмів в Україні.

У межах дослідження у фокусі перебували постраждалі від СНПК (чоловіки, жінки, діти) в різних **країнах світу** (Європи, Азії, Африки, Південної Америки). Країни було обрано за таким критерієм: на їхніх територіях відбувалися/ються збройні конфлікти та є досвід впровадження економічного уповноваження постраждалих від СНПК (в т.ч. через діяльність неурядових організацій).

Власне, враховано як кращі практики й успішні кейси такого уповноваження (наприклад, Колумбія), так і негативний досвід держав, які впродовж тривалого часу не змогли розробити належні репараційні механізми для постраждалих від СНПК та забезпечити нормативну базу у відповідному напрямку (наприклад, Камбоджа, Сирія та ін.).

Серед **завдань**, які стояли перед дослідницькою командою, можна виділити такі:

- визначити стан запровадження репараційних механізмів, зокрема економічного уповноваження, для постраждалих від СНПК в Україні;
- проаналізувати досвід країн, які пережили збройні конфлікти, у частині сприяння розширенню економічних можливостей постраждалих від СНПК як одного з репараційних механізмів через державні та громадські ініціативи;
- на основі виокремленого досвіду запропонувати рекомендації для України, враховуючи наявні ініціативи, існуючі перешкоди та успішні кроки на шляху до формування репараційних механізмів для постраждалих від СНПК.

Методологія дослідження передбачала проведення **кабінетного дослідження** протягом **січня-травня 2024 року**.

У межах кабінетного дослідження **на основі аналізу** міжнародних та національних нормативно-правових актів (в т.ч., НПД з виконання резолюції 1325 «Жінки, мир, безпека», які містять положення щодо репарацій постраждалим від СНПК), а також звітів, статистичних даних і даних соціологічних опитувань, міжнародних академічних розвідок було проаналізовано іноземний досвід економічного уповноваження постраждалих від СНПК у Боснії і Герцеговині, Іраку, Камбоджі, Колумбії, Демократична Республіка Конго, Косово⁵, Кот-д'Івуарі, Непалі, Нігерії, Перу, Південному Судані, Сирії та Туреччині, Сомалі, Сьєрра-Леоне, Шрі-Ланці.

⁵ Україна не визнала незалежність Косово, посилаючись на "принцип безумовної поваги суверенітету та територіальної цілісності усіх держав у міжнародно визнаних кордонах".

Основним обмеженням кабінетного дослідження було те, що використання економічного уповноваження постраждалих від СНПК як самостійного виду репарацій не є поширеним і застосовується здебільшого у комплексі з іншими репараційними механізмами.

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ РЕПАРАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СНПК, В Т.Ч. ЕКОНОМІЧНОГО УПОВНОВАЖЕННЯ

Питання репарацій здебільшого є післявоєнним. Водночас з огляду на те, що постраждалих від СНПК зазнають різних наслідків від пережитого насильства і часто не можуть самостійно впоратися з отриманою травмою, стає очевидною потреба у забезпеченні державою негайних проміжних репарацій. Оскільки чим довше людина живе з травмою, тим глибшою така травма стає.

Репарації вважаються «засобом визнання перенесених страждань (прим. ред. потерпілих), протиправного характеру діянь щодо них, також підтвердженням, що вони мають право на відшкодування завданої шкоди, що полегшить їхні страждання та надасть можливість пережити травматичний досвід, а також пробудити суспільну свідомість»⁶. Як зауважила перша леді України Олена Зеленська, «це не лише економічна підтримка. Це важливий крок до відновлення справедливості»⁷.

Враховуючи значення репараційних механізмів для швидкого відновлення постраждалих від СНПК та держави в цілому, Україна вже зараз, а не у післявоєнний період, бере на себе відповідальність за створення національного механізму надання адекватних та ефективних репарацій.

На сьогодні в Україні активно реалізуються проєкти проміжного відшкодування постраждалим від СНПК спільними зусиллями уряду, мереж постраждалих і організацій громадянського суспільства (наприклад, проєкт Global Survivors Fund (GSF)⁸). Такі ініціативи, безумовно, є позитивним кроком для підтримки постраждалих від СНПК.

Водночас подібні репаративні заходи є тимчасовими. За міжнародним правом, державою, яка має виплачувати репарації постраждалим від СНПК в Україні, є насамперед російська федерація. Однак, незалежно від отримання репарацій від росії, Україна повинна створити належний репараційний механізм, який буде забезпечувати права постраждалих, гарантуватиме відшкодування на державному рівні й на постійній основі, зокрема за допомогою інструментів економічного уповноваження.

⁶ [Kateryna Busol \(2024\). Reparations for Atrocity Victims in Ukraine: Survivors' Aspirations and the Emerging Legal Framework.](#)

⁷ [Міжнародна конференція «Відновлення прав постраждалих від сексуального насильства пов'язаного з конфліктом: елемент миру та світової безпеки», яка відбулася в Києві 4 березня 2024 року.](#)

⁸ [Ukraine study on the status of and opportunities for reparations for survivors of conflict-related sexual violence.](#) Проєкт передбачає надання одноразових проміжних компенсацій усім ідентифікованим постраждалим до кінця жовтня 2024 року. У межах Пілотного проєкту одноразові проміжні компенсації зможуть отримати 500 осіб.

Проблеми на шляху формування репараційних механізмів, в т.ч. економічного уповноваження:

- 1)** відсутність комплексної системи ідентифікації постраждалих від СНПК;
- 2)** невизначеність перспектив реального притягнення винних до відповідальності навіть за умов здійснення правосуддя згідно з національними та міжнародними стандартами;
- 3)** виклики у формуванні комплексного підходу щодо поєднання різних форм репарацій при формуванні спеціального законодавства;
- 4)** постраждалі не завжди достатньо поінформовані про репараційні ініціативи.

Ключові позитивні кроки:

- 1) створено дорадчий орган з питань протидії СНПК та надання допомоги постраждалим**

Міжвідомча робоча група з питань протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією РФ проти України, та надання допомоги постраждалим (МРГ) є дорадчим органом при Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Її створено у 2022 році для імплементації положень Рамкової програми співробітництва між ООН та Урядом України щодо запобігання та протидії СНПК.

Серед основних напрямів МРГ:

- ефективне розслідування та документування злочинів;
- надання комплексної допомоги постраждалим, включаючи репарації;
- підвищення компетенції фахівців/инь та інформування суспільства⁹.

МРГ включає 5 підгруп, в т. ч. підгрупу №5 «Репарації та компенсації». Важливими досягненнями підгрупи за період з березня 2023 року по березень 2024 року є:

- створення механізму для проведення консультацій з постраждалими від СНПК для забезпечення участі постраждалих у прийнятті рішень і розробці політик щодо національного механізму надання різних форм репарацій, а також проведення перших консультацій;
- втілення пілотного проєкту з тестування механізму надання невідкладних проміжних репарацій постраждалим від СНПК;

⁹ Кабінет Міністрів України: "Відбулося перше засідання Міжвідомчої робочої групи з питань протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією РФ проти України, та надання допомоги постраждалим" від 09 червня 2022 року

- розробка законодавства про запровадження національної програми надання репарацій постраждалим від СНПК;
- посилення спроможності уряду впроваджувати комплексний, ефективний та орієнтований на постраждалих механізм надання репарацій¹⁰.

При цьому на 2024 рік задекларованими напрямками роботи МРГ в частині економічного уповноваження постраждалих від СНПК як одного з репараційних механізмів на шляху відновлення є¹¹:

- розробка методології оцінки економічних потреб регіонів щодо **залучення вразливих жінок і дівчат** (зокрема ВПО та постраждалих від СНПК) **до підприємницької діяльності**, покращення умов та інформування про ГЗН/СНПК в місцях проживання ВПО за допомогою посиленої координації, включаючи сприяння міжгалузевій допомозі гуманітарних організацій, підтримку уряду та інших місцевих акторів.
- створення національного механізму надання адекватних та ефективних репарацій постраждалим від СНПК **шляхом адвокації підготовлених законопроектів у сфері репарацій**, покращення доступу постраждалих від СНПК до невідкладних проміжних і довгострокових репарацій та запуск процесу консультацій з постраждалими в межах діяльності Міжнародної організації з міграції.
- проведення **кампанії**, орієнтованої на постраждалих, з метою **підвищення обізнаності** про те, як постраждалі від СНПК можуть заявити про СНПК.

2) створено орган з питань розслідування СНПК при Верховній Раді України

20 вересня 2022 року ВРУ прийняла постанову «Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів сексуального насильства, вчиненого внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

Основні завдання Тимчасової слідчої комісії:

- розслідування фактів сексуального насильства, вчинених внаслідок збройної агресії російської федерації проти України;
- ініціювання питання про притягнення осіб, винних у вчиненні сексуального насильства, до відповідальності, у тому числі щодо міжнародного розшуку таких осіб та здійснення співробітництва за принципом універсальної юрисдикції.

3) формується нормативно-правова база

¹⁰ Підсумковий документ за результатами виконання імплементаційного плану на виконання Рамкової програми співробітництва між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом. Період звітування березень 2023 - березень 2024.

¹¹ Там само

Ще 3 травня 2022 року підписано Рамкову програму співробітництва між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом (далі — Рамкова програма), мета якої — створити цілісний підхід щодо реагування на випадки СНПК на державному та локальному рівнях.

Її розроблено Офісом Спеціальної представниці Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства в умовах конфлікту та урядом України у співпраці зі структурою ООН Жінки та іншими агентствами ООН.

Рамкова програма ґрунтується на НПД України з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». Остання встановлює національні цілі щодо забезпечення «доступу до правосуддя» та «комплексної допомоги» постраждалим від СНПК.¹²

На сьогодні нормативна база у цьому напрямку перебуває на етапі формування. Законотворча робота ВРУ продовжується щодо наступних законопроектів:

- проект Закону України **«Про облік осіб, життю та здоров'ю яких завдано шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України»**¹³ №10256 від 13.11.2023 року (надалі — проект №10256), поданий Прем'єр-міністром України Шмигалем Д.А. Цей проект у квітні 2024 року прийнято за основу та наразі готується до другого читання у ВРУ.
- проект Закону України **«Про статус осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та невідкладні проміжні репарації»**¹⁴ №10132 від 09.10.2023 року (надалі — проект №10132), поданий народною депутаткою України Мариною Бардіною та іншими народними депутат(к)ами України. Цей проект був зареєстрований ще у жовтні 2023 року у ВРУ, наразі відповідні комітети ВРУ надали висновки та рекомендації до нього.

Проект №10132 є спеціальним до положень проекту №10256, оскільки останній визначає організаційні та правові засади створення та функціонування державного реєстру осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії РФ проти України, для забезпечення відшкодування шкоди, завданої їх життю та здоров'ю.

Власне, під шкодою, завданою життю та здоров'ю, розуміється шкода, що виникла внаслідок збройної агресії РФ проти України та пов'язана зі смертю (загибеллю) особи або зникненням безвісти за особливих обставин, пораненням, травмою, втратою працездатності, встановленням інвалідності, **здійсненням насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом**, втратою дитиною батьків, втратою доступу до окремих видів послуг, втратою доходу (п.

¹² Брифінговий документ «Надання репарацій для України» листопад 2023 року

¹³ [Проект Закону України «Про облік осіб, життю та здоров'ю яких завдано шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» №10256 від 13.11.2023 року.](#)

¹⁴ [Проект Закону України «Про статус осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та невідкладні проміжні репарації» №10132 від 09.10.2023 року.](#)

2 ч. 1 ст. 1 проєкту №10256). Під насильством розуміється як фізичне, так і сексуальне насильство (п. 4 ч. 1 ст. 2 проєкту №10256). Фактично цей проєкт врегульовує широке коло питань, і СНПК є одним із визначених у ньому випадків заподіяння шкоди життю та здоров'ю.

Водночас проєкт №10132 розроблений, щоб встановити нормативну основу для регулювання системи відшкодувань і компенсацій¹⁵. Він детально визначає правовий статус тих осіб, які постраждали саме від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією РФ проти України, та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб, а також визначає правові основи надання їм невідкладних проміжних репарацій.

Серед важливих положень цього проєкту:

- реалізація права на невідкладні проміжні репарації не означає відмову від інших прав, у тому числі права на кримінальне переслідування винних та притягнення їх до відповідальності (ч. 2 ст. 2 проєкту №10132). Це положення підкреслює невідкладність адекватних та ефективних репарацій і їх приналежність до правосуддя перехідного періоду;
- поняття сексуального насильства охоплює насильство, скоєне проти будь-якої особи під час збройної агресії РФ проти України починаючи з 20 лютого 2014 року (п. 7 ч. 1 ст. 1 проєкту №10132). Це положення чітко встановлює факт початку агресії РФ починаючи з 2014 року і не ставить у несправедливі умови потерпілих від СНПК різних періодів;
- проєкт деталізує приклади діянь, що становлять сексуальне насильство, водночас не встановлюючи вичерпний перелік (зґвалтування, примусова вагітність, примусова стерилізація, примусовий аборт, примусова проституція, сексуальна експлуатація, примус до статевого акту з третьою особою, примус до споглядання статевого акту, сексуальне рабство, примусове обрізання, кастрація, каліцтво геніталій, примус до оголення, чи будь-яка інша форма сексуального насильства відповідної тяжкості) (п. 7 ч. 1 ст. 1 проєкту №10132). Це положення дозволяє диференціювати різні форми сексуального насильства та репарацій.

Крім цього, у проєкті №10132 визначено, що невідкладна **компенсація є грошовою виплатою, спрямованою на задоволення нагальних потреб осіб**, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією РФ проти України, яка запроваджується з метою відновлення прав таких осіб та подолання наслідків завданої їм шкоди (п. 3 ч. 1 ст. 1 №10132). Попри це, **економічне уповноваження постраждалих від СНПК все ж не розглядається** як один з репараційних механізмів на шляху відновлення.

¹⁵ Підсумковий документ за результатами виконання імплементаційного плану на виконання Рамкової програми співробітництва між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом.

4) створено онлайн-майданчик — Платформу допомоги врятованим

- створена урядом за ініціативи Офісу Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції та за сприяння Урядової уповноваженої з питань гендерної політики та підтримки UNFPA, Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні;
- спрямована на полегшення доступу постраждалих до перевірених сервісів та ініціатив;
- покликана забезпечити підтримку українцям/кам у будь-якому куточку країни, а також за її межами;
- на платформі зібрано ключові служби, що надають українцям/кам психологічну, правову, медичну та гуманітарну допомогу (комплексна фахова підтримка);
- містить контакти ключових служб підтримки для постраждалих від різних видів насильства;
- інформує про такі можливості: економічні, освітні, для розвитку, для дітей;
- всі сервіси є перевіреними, конфіденційними та безоплатними;
- існує для створення середовища довіри між постраждалими та надавач(к)ами послуг¹⁶.

5) створено 12 Центрів допомоги врятованим

- створені за ініціативи Уряду України у партнерстві з UNFPA, Фондом ООН в галузі народонаселення в Україні;
- локація: Київ, Запоріжжя, Дніпро, Львів, Чернівці, Мукачеве, Херсон, Харків, Полтава, Одеса, Кропивницький, Суми;
- створені, щоб реагувати на виклики війни;
- працюють у форматі «єдиного вікна»;
- надають безоплатну і комплексну соціально-психологічну, інформаційну та правову підтримку усім, хто постраждав від війни.

6) створено онлайн-платформу спеціалізованої психотерапевтичної підтримки постраждалих «Аврора»

- створено UNFPA за сприяння Офісу Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;
- підтримка, окрім іншого, включає допомогу фахівців/инь у стабілізації емоційного стану, пошуку ресурсів для буденних занять і планування майбутнього;
- гарантується комплексний характер допомоги, безоплатність послуги, конфіденційність, анонімність, високі стандарти професійної етики, онлайн-консультування.

Перелічені кроки є безумовно важливими. При цьому все ж недостатніми залишаються заходи в напрямку економічного уповноваження постраждалих

¹⁶ Кабінет Міністрів України: "Уряд запустив єдиний онлайн-майданчик для допомоги українцям, постраждалим внаслідок війни" від 15 березня 2023 року

від СНПК як одного з важливих репараційних механізмів. Для забезпечення ефективної допомоги постраждалим від СНПК у їхньому відновленні мають бути гарантії, закріплені на законодавчому рівні, та система, яка включає не окремі аспекти відшкодування шкоди, а є комплексним механізмом підтримки постраждалих.

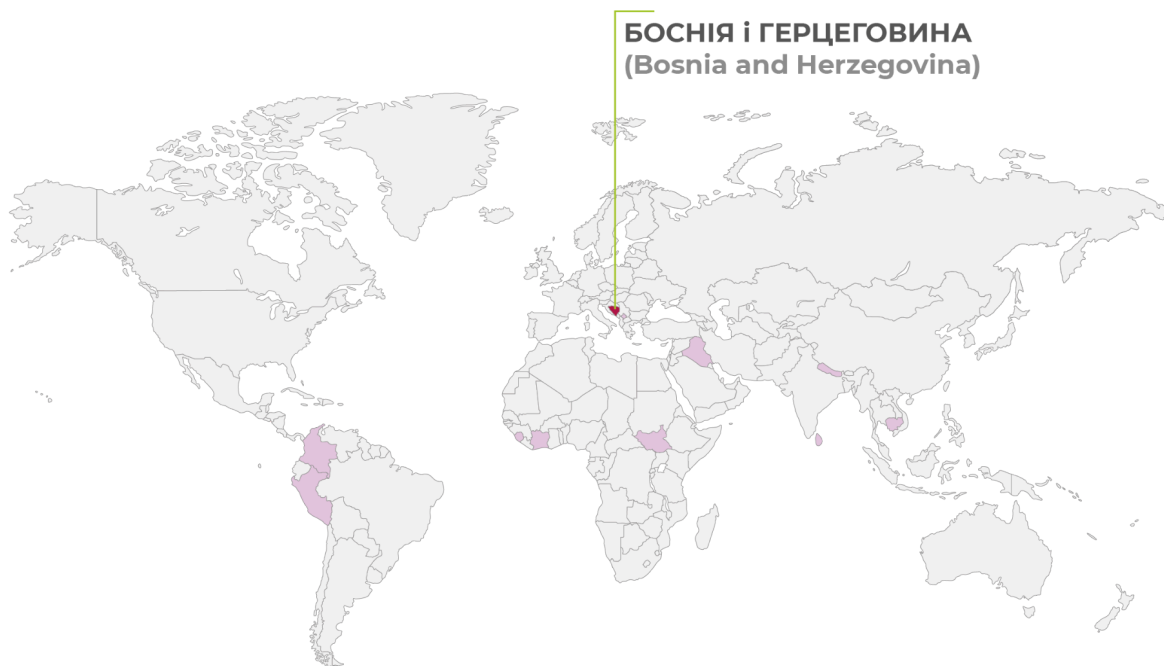
Комплексний підхід і поєднання¹⁷ різних форм репарацій, зокрема фінансової компенсації, медичної й психологічної допомоги, використання засобів економічного уповноваження (наприклад, допомога у здобутті фаху), дозволить постраждалим повернутись до нормального життя, відновити свою гідність та місце у суспільстві.

При цьому корисним на шляху формування ефективного і справедливого механізму репарацій в Україні може стати вивчення й врахування іноземного досвіду забезпечення економічного уповноваження для постраждалих від СНПК.

¹⁷ [Global reparations study executive summare report of preliminare findings “Reparations for Survivors of Conflict-Related Sexual Violence: Status and Prospects” from 27th September 2021](#)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЕКОНОМІЧНОГО УПОВНОВАЖЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СНПК ЯК ОДИН З РЕПАРАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ

БОСНІЯ І ГЕРЦЕГОВИНА (Bosnia and Herzegovina)

Контекст. Відповідно до останніх досліджень, понад **20000** жінок та чоловіків зазнали зґвалтування та сексуального насильства в так званих «таборах для зґвалтувань» армією та воєнізованими формуваннями під час збройного конфлікту протягом 1992-1995 років у Боснії і Герцеговині.¹⁸

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

- Майже через 30 років після закінчення конфлікту більшість уцілілих не отримали відшкодування й продовжують жити з фізичними та психологічними наслідками злочинів, яких вони зазнали. Діти, народжені в результаті зґвалтування, скоєного під час конфлікту, також зазнавали стигматизації та низки перешкод.¹⁹

¹⁸ [Committee on Equal Opportunities for Women and Men “Sexual violence against women in armed conflict”, Belgium, 15 May 2009](#)

¹⁹ [United Nations Bosnia & Herzegovina. \(2022\). It is imperative that survivors of conflict-related sexual violence have access to adequate reparation.](#)

5 % 1000 постраждалих

95 %

- Близько 1000 постраждалих від СНПК отримали або перебувають у процесі отримання певної форми відшкодування. Це лише 5% від загальної кількості уцілілих. Таку неспіврозмірність можна пояснити численними труднощами, які перешкоджають постраждалим в отриманні доступу до своїх прав на відшкодування.²⁰
- Республіка Сербська як один з ентитетів Боснії і Герцеговини (інший ентитет – Федерація Боснія і Герцеговина) розпочала процедуру ухвалення нового закону, який би вирішував питання статусу та прав цивільних постраждалих від війни, ще у 2018 році. **Закон про захист постраждалих від катувань під час війни**²¹ визнав постраждалими від катувань, зокрема, осіб, щодо яких проти їхньої волі було вчинено зґвалтування або сексуальне насильство в будь-якій формі. Водночас Закон містить чимало недоліків, що створюють перешкоди у його застосуванні. Вагомим недоліком вважається обмеження терміну подання особою заяви про надання статусу постраждалої від катувань під час війни — 5 років з моменту набрання чинності, який на сьогодні вже закінчився.²²
- У 2019 році Комітет ООН проти катувань закликав Боснію і Герцеговину створити ефективну схему відшкодування на національному рівні для забезпечення всіх форм відшкодування постраждалим від воєнних злочинів, в т. ч. від СНПК.²³
- Реалізовано **Спільну програму пошуку допомоги, підтримки та справедливості для тих, хто пережив сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом у Боснії і Герцеговині, узгоджену з державними рамками та національними стратегіями ООН за період 2020 року, серед ключових результатів якої:**
 - 1) один новий закон про захист постраждалих від катувань;
 - 2) 358 постачальників послуг у наданні підтримки постраждалим;
 - 3) 1492 вразливі особи, які мають доступ до безоплатної правової допомоги;

²⁰ [Bosnia and Herzegovina study on opportunities for reparations for survivors of conflict-related sexual violence, March 2022](#)

²¹ Прийнятий Народними зборами Республіки Сербської 21 червня 2018 року та набрав чинності 5 жовтня 2018 року.

²² [Izazovi i implementacija Zakona o zaštiti žrtava ratne torture Republike Srpske](#)

²³ [Bosnia and Herzegovina study on opportunities for reparations for survivors of conflict-related sexual violence, March 2022](#)

4) 20000 людей, які брали участь у кампаніях з підвищення обізнаності громадськості про стигматизацію СНПК;

5) три ініціативи з розширення економічних можливостей для постраждалих.

- 14 липня 2022 року в автономному окрузі Брчко Боснії і Герцеговини на заміну Рішенню про захист цивільних постраждалих від війни від 8 серпня 2012 року прийнято довгоочікуваний Закон про постраждалих від війни. Законом вперше в Боснії і Герцеговині визнано цивільними постраждалими від війни, окрім осіб, які зазнали фізичної або психологічної шкоди внаслідок сексуального насильства та зґвалтування (осіб з особливим статусом, у яких завдана шкода не визначається у відсотках), також осіб, які народилися внаслідок зґвалтування та сексуального насильства під час війни.

- У свою чергу, Палата народів парламенту ФБіГ лише 25 липня 2023 року прийняла Закон про захист цивільних постраждалих від війни у Федерації Боснії і Герцеговині (введений в дію з 1 січня 2024 року), яким надано статус цивільних осіб, які постраждали від війни, особам, які пережили сексуальне насильство чи зґвалтування під час війни, а також дітям, які народжені внаслідок зґвалтування.

Застосування економічного уповноваження як форма репарацій для постраждалих від СНПК

- Закон про захист постраждалих від катування під час війни у Республіці Сербській закріпив певні права для осіб, які отримали статус постраждалих від катувань, що мають значення в контексті застосування економічного уповноваження, зокрема:

1) право на щомісячний грошовий дохід;

2) право на медичне страхування;

3) право на санаторно-курортне оздоровлення;

4) стимулювання до зайнятості та самозайнятості (відповідно до спеціальних програм уряду, які забезпечують працевлаштування та самозайнятість безробітних);

5) право на безоплатну правову допомогу;

6) право на звільнення від сплати судового збору, а також адміністративного збору при реалізації права на щомісячний дохід.

При цьому розмір щомісячного грошового доходу визначається у розмірі допомоги по інвалідності відповідної групи та залежить від певних кваліфікуючих обставин, наприклад: сексуальне насильство заподіяне під час перебування в полоні, щодо неповнолітнього, вимушена у зв'язку з цим вагітність, вимушений у зв'язку з цим аборт, народження дитини внаслідок вимушеної вагітності через сексуальне насильство.

- Відповідно до **Звіту Спільної програми** проведено 3 ініціативи розширення економічних можливостей для постраждалих, які включали:

1) локація А – навчання жінок з виробництва вовняних плетених виробів за традиційною технікою килима, щоб їх купляли місцеві фірми або з метою створення нового бренду (28 жінок навчилися або вдосконалили свої навички з ткацтва традиційною технікою килима на звичайних ручних або напівавтоматичних верстатах);

2) локація В – навчання з дрібного сільського господарства (24 бенефіціар(к)и виростили загальну продукцію 13 135 кг помідорів, огірків і перцю, отримавши загальний прибуток 19 500 BAM²⁴ лише за 2 місяці. Серед бенефіціарів/ок — 10 постраждалих від СНПК та 14 інших цивільних постраждалих від війни, з яких 15 жінок);

3) локація D – навчання з бізнес-планування та адміністрування (26 бенефіціарок заснували або ж розширили малий індивідуальний чи сімейний бізнес, серед них 24 постраждалі від СНПК та 2 вразливі особи, усі жінки).

Пілотні схеми розширення економічних можливостей охопили близько 80 бенефіціарів/ок і близько 150 членів сімей постраждалих від СНПК, членів інших маргіналізованих груп, таких як цивільні постраждалі від війни та постраждалі від домашнього насильства.

- **Законом про постраждалих від війни округу Брчко Боснії та Герцеговини** передбачено особливі права для постраждалих від війни, серед яких слід виділити:

1) право на допомогу в оплаті лікування та придбання ортопедичних засобів;

2) підготовку до праці у формі професійної реабілітації, перепідготовки та підвищення кваліфікації;

3) право на спеціальні проєкти з працевлаштування;

4) право на першочергове отримання житла;

5) право на безоплатну правову допомогу.

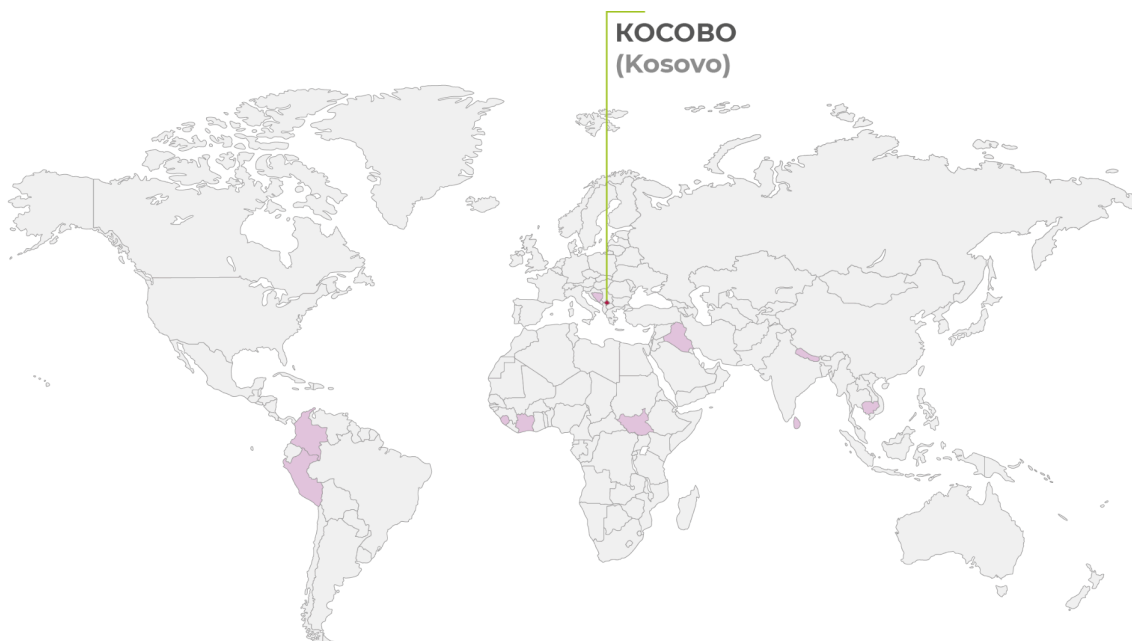
- Водночас **Закон про захист цивільних постраждалих від війни у Федерації Боснії та Герцеговині** вводить такі пільги для цивільних постраждалих від сексуального насильства чи зґвалтування під час війни у ФБіГ, які спрямовані на розширення економічних можливостей:

1) переваги при користуванні оздоровчими послугами, психологічною допомогою, допомогою в оплаті лікування та придбанні ортопедичних засобів, санаторно-кліматичного лікування та медичної реабілітації;

2) першочергове працевлаштування;

²⁴ BAM - Конвертована марка Боснії і Герцеговини (офіційна валюта)

- 3) першочергове забезпечення житлом;
- 4) право на щомісячний особистий фінансовий дохід;
- 5) відшкодування процесуальних витрат на процедуру реалізації відповідних прав;
- 6) першочергове зарахування до загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів дітей, які народилися внаслідок СНПК (зґвалтування).

Контекст. У березні 1998 року в Косово, на той час провінції Республіки Сербія, у складі Союзної Республіки Югославії (СРЮ), спалахнув внутрішній збройний конфлікт. На референдумі 1991 року косовські албанці проголосили незалежність. Після цього розпочалось майже десятиліття систематичних порушень прав людини косовських албанців. У 1998 році ситуація переросла у внутрішній збройний конфлікт між Армією визволення Косово (АВК) та іншими збройними групами, які прагнули незалежності, та силами СРЮ, сербською поліцією та парамілітарними формуваннями. Протягом цього періоду етнічні албанці/ки, чоловіки та жінки, ставали жертвами вбивств, зазнавали нападів, свавільних арештів, катувань та іншого жорстокого поводження, в тому числі СНПК, з боку сербської поліції та солдатів югославської армії. 24 березня 1999 року після провалу мирних переговорів НАТО розпочала кампанію бомбардувань проти югославської армії, сербської поліції та воєнізованих формувань, яка тривала до 10 червня 1999 року. У червні 1999 року НАТО уклала Військово-технічну угоду з урядами Республіки Сербія та СРЮ та угоду про припинення бойових дій з АВК. Виведення югославської армії та сербської поліції в період з червня по липень 1999 року супроводжувалося посиленням порушень прав людини. Згвалтування поліцейськими, представниками воєнізованих формувань та збройних сил стало масовим і майже рутинним явищем, **«як прийняти душ і поснідати»**.

²⁵Україна не визнала незалежність Косово, посилаючись на “принцип безумовної поваги суверенітету та територіальної цілісності усіх держав у міжнародно визнаних кордонах”.

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

2014

У 2014 році Асамблея Косово схвалила закон, який надав юридичний статус особам, які пережили СГЗН (Закон №04/L-172).²⁶

2015

У 2015 році уряд прийняв постанову, яка дозволяє постраждалим від СГЗН отримати офіційний статус цивільних, потерпілих від війни, які мають право на відшкодування, включаючи щомісячну пенсію.

2017

У 2017 році уряд виділив бюджет у розмірі 1 мільйона євро на процес визнання та перевірки статусу осіб, які пережили СНПК.

2018

У 2018 році була створена Комісія з перевірки та визнання статусу потерпілих від сексуального насильства в Косово, яка почала надавати відшкодування постраждалим від СНПК за фізичні, психологічні, економічні та соціальні травми, яких вони зазнали. Особи, що отримали цей статус, мають право на щомісячну пенсію в розмірі 230 євро.

2023

У 2023 року кінцевий термін подання клопотання про надання такого статусу для реалізації прав на пенсію та допомогу був продовжений до 15 травня 2025 року.²⁷

- Організація “Justice Rapid Response” за підтримки ООН Жінки від самого початку забезпечувала Комісію фахівцями/чинями, що сприяють впровадженню найкращих практик та дотриманню міжнародних стандартів в процесі надання репарацій. Це в результаті повинно мати трансформаційний вплив на суспільство в цілому, зокрема через підвищення обізнаності про поширеність і вплив СНПК та засудження цих злочинів й культури безкарності, яка існує навколо них.
- Ця модель стала новим підходом до відшкодування шкоди постраждалим від СНПК, адже не вимагає попереднього притягнення злочинців до кримінальної відповідальності для надання статусу постраждалої особи. Відтак, Косово перетворилось на лідера в плані надання

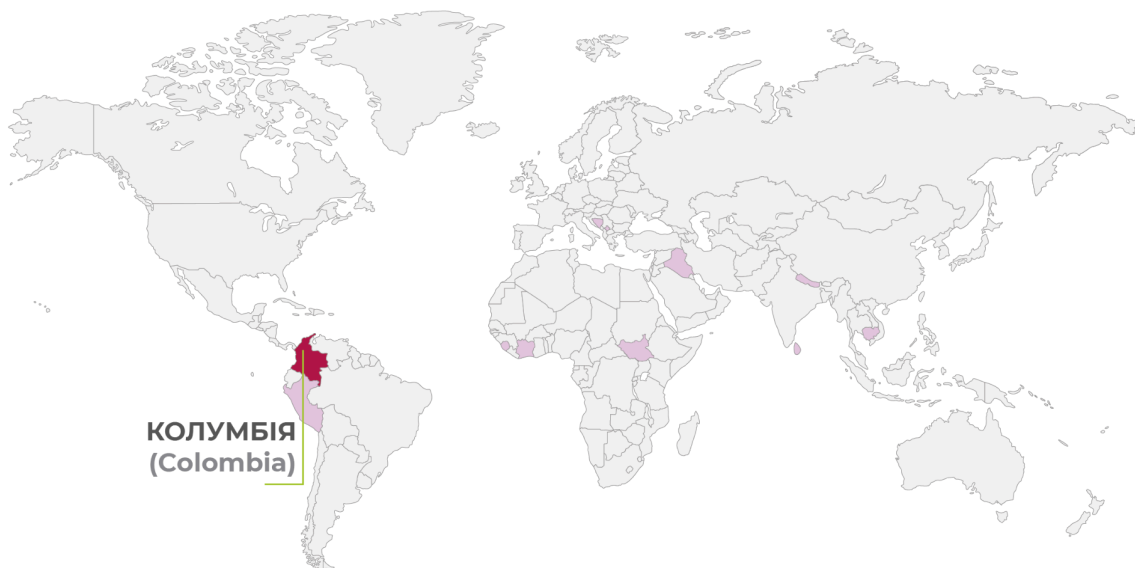
²⁶ [Law no. 04/L-054 on the status and the rights of the martyrs, invalids, veterans, members of Kosovo Liberation Army, civilian victims of war and their families. Official Gazette of the Republic of Kosova / No. 26 / 23 April 2014](#)

²⁷ [Law No. 08/L-219 on amending and supplementing the Law No. 04/L-054 on the status and rights of martyrs, invalids, veterans, members of the Kosovo Liberation Army, sexual violence victims of the war, civilian victims and their families, amended and supplemented by the Law No. 04/L-172. \(n.d.\). Official Gazette of the Republic of Kosovo / No. 17 / 3 August 2023, Pristina.](#)

постраждалим від СНПК індивідуальних фінансових компенсацій на щомісячній основі. Одним із викликів, однак, є той факт, що Комісія почала функціонувати майже через 20 років після збройного конфлікту, а відтак стикається із браком доказів та обмеженим доступом до інформації. Крім того, є ризик ретравматизації постраждалих та суспільний тиск і очікування.²⁸

²⁸ Guest article: Kosovo leads the way in reparations for victims of conflict-related sexual violence. (2019, December 9).

КОЛУМБІЯ (Colombia)

Контекст. Збройний конфлікт у Колумбії тривав понад півстоліття. У 2016 році уряд підписав мирну угоду з найбільшою партизанською організацією FARC²⁹. Згідно з даними UARIV³⁰, в Єдиному реєстрі постраждалих (RUV)³¹ зафіксовано **9 250 453** осіб, які постраждали від збройного конфлікту, станом на 28 лютого 2022 року. З них – **34 769** зареєстровані саме як постраждалі від злочинів проти сексуальної свободи та недоторканності під час збройного конфлікту, з яких приблизно **31 303** жінок, **2 906** чоловіків та **559** людей, які ідентифікують себе як лесбійки, геї, бісексуал(к)и, транссексуал(к)и, інтерсексуал(к)и або інші квір-конструкти (LGBTIQ+)³². 27 вересня 2023 року Трибунал спеціальної юрисдикції для миру (JEP)³³, відкриваючи розслідування, заявив про щонайменше **35 178** осіб, постраждалих від сексуального, ґендерного та репродуктивного насильства під час збройного конфлікту в Колумбії³⁴.

²⁹ FARC (Las Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia) - Револьюційні збройні сили Колумбії - ліва колумбійська повстанська організація.

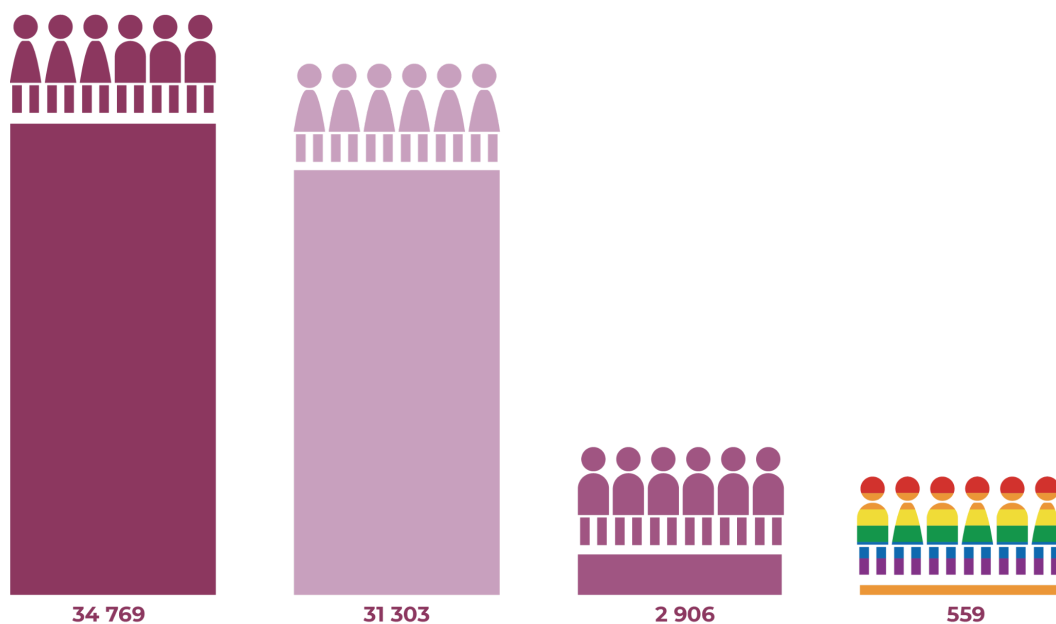
³⁰ UARIV (Unidad Administrativa Especial para la Atención y Reparación Integral a las Víctimas) - Спеціальний адміністративний відділ комплексної уваги та відшкодування постраждалим - державний орган, який відповідає за реалізацію національної програми відшкодування у Колумбії постраждалим від збройного конфлікту.

³¹ RUV (Registro Único de Víctimas) - Єдиний реєстр постраждалих у Колумбії

³² Study on the situation and opportunities of the right to reparation for victims and survivors of conflict-related sexual and reproductive violence in Colombia: Victims at the centre of reparation

³³ JEP, Jurisdicción Especial para la Paz, також відома як Спеціальна юрисдикція заради миру, - це колумбійський механізм правосуддя перехідного періоду, за допомогою якого члени FARC, члени громадських сил і треті сторони, які брали участь у Колумбійському збройному конфлікті розслідуються і піддаються під суд.

³⁴ ICTJ - International Center for Transitional Justice

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

- У 2011 році прийнято **Закон 1448 про постраждалих та реституцію землі** (далі – Закон 1448/2011), який визнав права постраждалих від збройних конфліктів на правду, справедливість, відшкодування та неповторення. Серед заходів відшкодування, встановлених законом, – грошова компенсація постраждалим, щоб допомогти їм налагодити своє життя (розмір компенсації у розрахунку на мінімальну місячну заробітну плату залежить від злочину, вчиненого щодо потерпілої особи). Спочатку планувалося, що Закон 1448/2011 діятиме десять років (2011-2021), але у 2021 році його дію продовжили ще на 10 років.
- Для реалізації заходів, передбачених Законом, було створено **Національну систему допомоги постраждалим і відшкодування шкоди (NSARV)**³⁵ (також діє до 2031 року), яка координує програми та державні установи. У рамках системи було створено три інституції: Відділ повернення землі, Відділ постраждалих (**UARIV**) та Національний центр історичної пам'яті.
- Цей закон вважається найбільш амбітним у світі й таким, що поважає права постраждалих. Протягом першого десятиліття впровадження NSARV:
 - надано гуманітарну допомогу понад 142 000 постраждалим;
 - 1 163 650 осіб отримали економічну компенсацію;
 - понад 250 000 людей отримали психосоціальну допомогу.
 Попри це система все ще має багато проблем. Постраждалі часто не мають повного розуміння своїх прав. Основними труднощами є брак фінансування та триваючий конфлікт і насильство в країні.³⁶

³⁵ NSARV (National System of Attention and Reparation for Victims)

³⁶ Harvard Kennedy School, "Evaluation of Integral Reparations Measures in Colombia," USAID, October 2015

- Постраждалі вимагають відшкодування, щоб задовольнити їхні потреби, які часто пов'язані зі шкодою, якої вони зазнали. Вони вимагають ресурсів і підтримки, щоб допомогти їм вийти з бідності, вразливості та ізоляції. Це включає запити на компенсацію або доступ до роботи, освіти чи житла. Існує також велике очікування щодо відшкодування, передбаченого внутрішньою програмою відшкодування відповідно до Закону про постраждалих та реституцію землі (Закон 1448/2011 та його три декрети-закони).³⁷

Застосування економічного уповноваження як репарації постраждалим від СНПК

- Серед заходів, спрямованих на економічне уповноваження постраждалих, у **Законі 1448/2011** передбачено:

1) звільнення від усіх видів академічних витрат в офіційних навчальних закладах на дошкільному, початковому та середньому рівнях для постраждалих, зазначених у цьому законі, поки вони не мають ресурсів для оплати;

2) встановлення процесів відбору, вступу та зарахування у професійні технічні заклади, технологічні заклади, університетські заклади або технологічні школи та державні університети, які уможливають доступ до своїх академічних програм постраждалим, особливо жінкам, головам сімей, підліткам та особам з інвалідністю;

3) забезпечення включення постраждалих до спеціальних кредитних ліній та субсидій;

4) полегшення та гарантування доступу до навчання, яке проводить National Learning Service (SENA);

5) прийняття заходів, які гарантують постраждалим доступ до планів, програм і комплексних проєктів міського та сільського розвитку, пропонуючи їм необхідні засоби для відшкодування заподіяної шкоди, уникаючи процесів віктимізації³⁸.

- **Entrelazando (Interwoven)** – це стратегія, створена UARIV, щоб забезпечити реабілітацію постраждалих, які зазнали колективної шкоди, зокрема селян/ок. Її успіх полягає в здатності формувати власність і відновлювати соціальну структуру в громадах шляхом сприяння участі, потенціалу зцілення та лідерства³⁹.

- У 2015 році UARIV розробив стратегію супроводу жінок, які постраждали від сексуального насильства, під назвою **«Vivificarte»**. Стратегія підтримана Програмою USAID щодо інституційного зміцнення постраждалих (VISP⁴⁰), спрямована на сприяння автономії жінок і розширення можливостей як

³⁷ Global Survivors Fund. (2022). Country Brief: Colombia.

³⁸ USAID. (2022). Gender Equality and Women's Empowerment.

³⁹ Global Survivors Fund. (2022). Country Brief: Colombia.

⁴⁰ Там само

частина процесу емоційного відновлення. У стратегії взяли участь близько 4 154 жінок, які постраждали від сексуального насильства.⁴¹

- Завдяки успішній реалізації **Стратегії залучення потерпілих конфлікту до трудової діяльності** Державна служба зайнятості Колумбії (SPE) та Програма USAID VISP зробили внесок у вирішення труднощів постраждалих від конфлікту з пошуком офіційної роботи. Ініціатива не лише заохочувала великі, середні, малі та мікрокомпанії наймати постраждалих від конфлікту в рамках політики інклюзії, а й працювала над розширенням можливостей постраждалих і скороченням прогалин у працевлаштуванні за допомогою спеціально розроблених тренінгів та психосоціальної підтримки. Загалом 50 компаній, 74% з яких малі та середні, найняли 1 804 співробітників/ць на довгострокову офіційну роботу, перевищивши початкову ціль у 1 300 вакансій. На завершення проєкту відбувся вебінар за участю понад 500 осіб, який транслювався через колумбійський журнал Portafolio⁴².

- **Проєкт посилення ґендерної рівності на підприємствах жінок-фермерок у муніципалітеті Валенсія-Кордоба:** жінкам-фермеркам допомагали бізнес-радники/ці з економічних ініціатив, які досягли прогресу в діагностиці результатів застосування інструменту для вимірювання організаційних та бізнес-спроможностей у 4 цільових низових організаціях, а також у спільному будівництві та реалізації плану розвитку бізнесу для посилення визначених економічних ініціатив. Слід зазначити, що ця стратегія зміцнення жіночого підприємництва відтворюється на півдні Кордови, зокрема в муніципалітетах Тьерраальта та Валенсія, за підтримки Alianza del Sur, яка, в силу своїх зобов'язань, зацікавлена у зміцненні ґендерної складової за допомогою цієї стратегії⁴³.

- 19 листопада 2019 року в Монтерії відбулася перша зустріч соціального бізнесу, на якій були запропоновані проєкти для виконання **Програми розвитку з територіальним підходом PDET** (Development Programs with a Territorial-Based Approach) у Кордові. Простір спрямований на створення державно-приватного партнерства для співфінансування та реалізації 15 проєктів щодо співіснування, миру та примирення, які мають на меті, зокрема, економічну автономію та лідерство жінок, постраждалих від конфлікту. Подію спільно організували VISP та Агентство територіального оновлення (ART)⁴⁴.

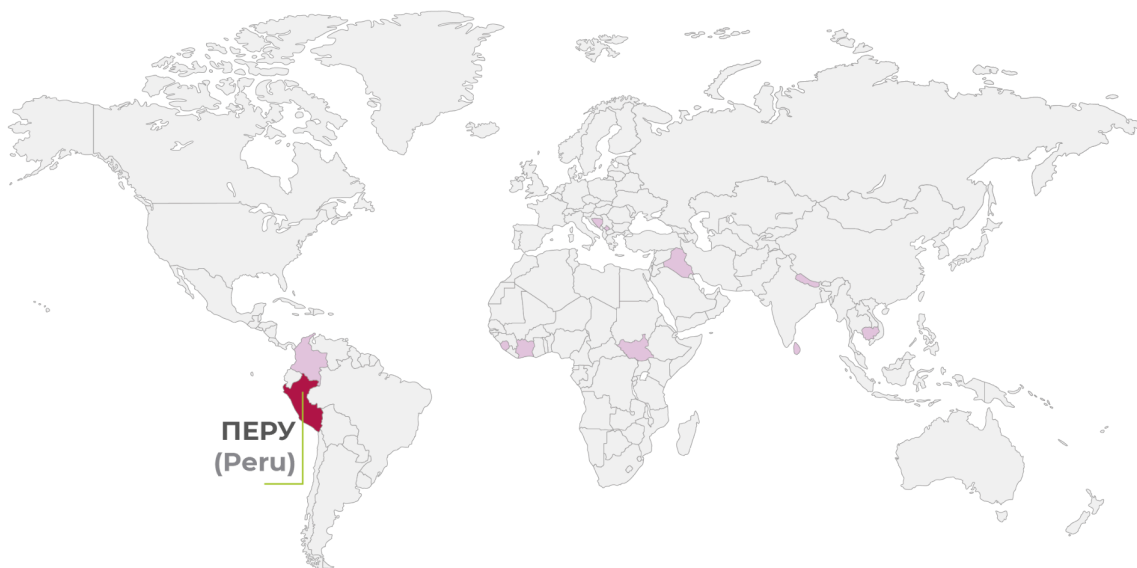
⁴¹ Там само

⁴² Там само

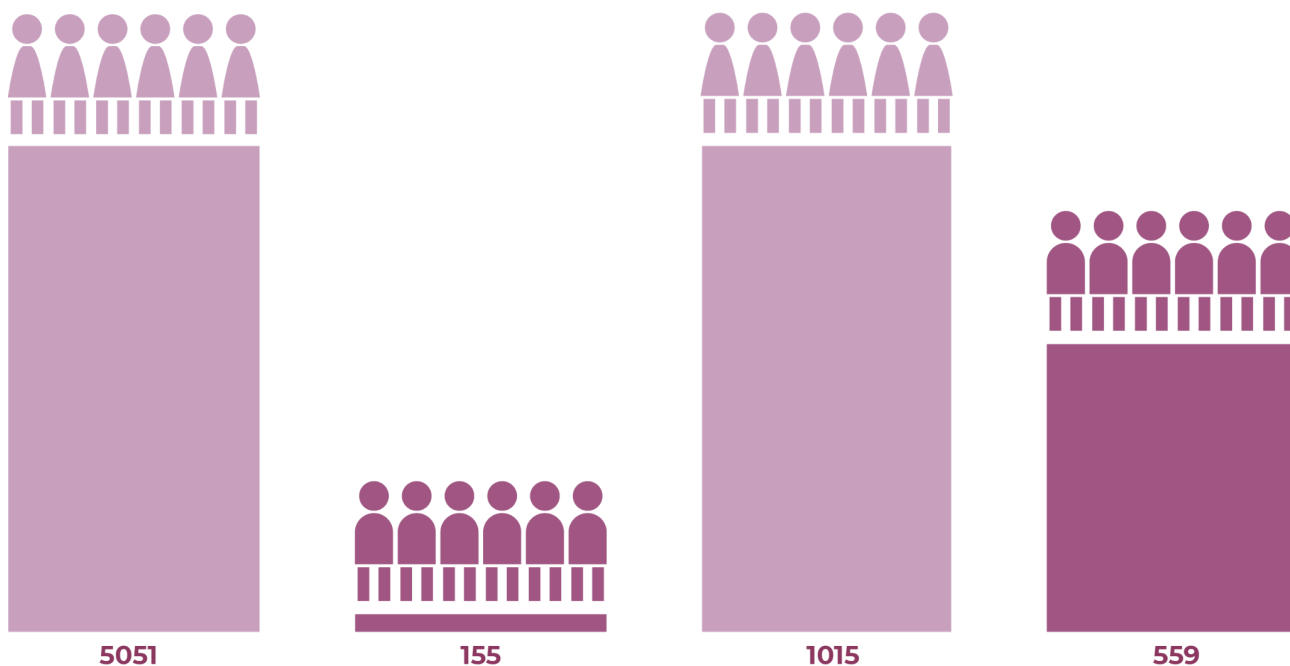
⁴³ [Victims Institutional Strengthening Program – VISP. Thirty Sixth Quarterly Status Report. April – June 2021. USAID/COLOMBIA.](#)

⁴⁴ Там само

ПЕРУ (Peru)

Контекст. Під час внутрішнього збройного конфлікту та авторитарного періоду в Перу у 1980-2000 роках від зґвалтувань постраждали **5051** жінка та **155** чоловіків. Щодо інших форм сексуального насильства, більшість постраждалих також були жінками – **1015**, кількість постраждалих чоловіків досягає **599** осіб⁴⁵.

⁴⁵ Report: Reparations in Peru – 15 Years Of Delivering Redress, September 2019

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

- Ухвалення у 2005 році **Закону №28592, який створює Комплексний план відшкодування** для постраждалих від насильства, що сталося в період з травня 1980 року по листопад 2000 року, та встановлення належної нормативно-правової бази відповідно до висновків і рекомендацій доповіді Комісії з правди та примирення.
- Відповідно до ст. 2 Закону, Комплексний план відшкодування складається з таких програм, модальності яких детальніше описані у **Вищому указі №015-2006-JUS Про затвердження Положення до Закону №28592, який створює Комплексний план відшкодування**:
 - Програма відновлення прав громадян;
 - Програма відшкодування освіти;
 - Програма відновлення здоров'я;
 - Програма колективних репарацій;
 - Символічна програма репарацій;
 - Програма сприяння та полегшення доступу до житла;
 - інші програми, які затверджує Багатогалузева комісія.
- Попри це, відповідно до **Заключних зауважень Комітету ООН з питань насильницьких зникнень щодо звіту, поданого Перу згідно зі статтею 29 (1) Конвенції від 8 травня 2019 року**, Комітет вважає, що на момент ухвалення цих заключних зауважень чинне законодавство, його імплементація та діяльність певних органів влади не повністю відповідають зобов'язанням держави-учасниці за Конвенцією.

Застосування економічного уповноваження як репарації постраждалим від СНПК

Відповідно до **Вищого указу №015-2006-JUS Про затвердження Положення до Закону № 28592, який створює Комплексний план відшкодування**:

Програма відшкодування освіти включає:

- звільнення від плати за навчання, пенсій, вступних іспитів і шкільних атестатів, а також послуги харчування та житла, де це можливо;
- реалізацію цілісної стипендіальної програми;
- освіти дорослих;
- доступ і відновлення права на регулярну базову освіту;

доступ до відповідних можливостей професійної кваліфікації.

Програма колективних репарацій охоплює, зокрема:

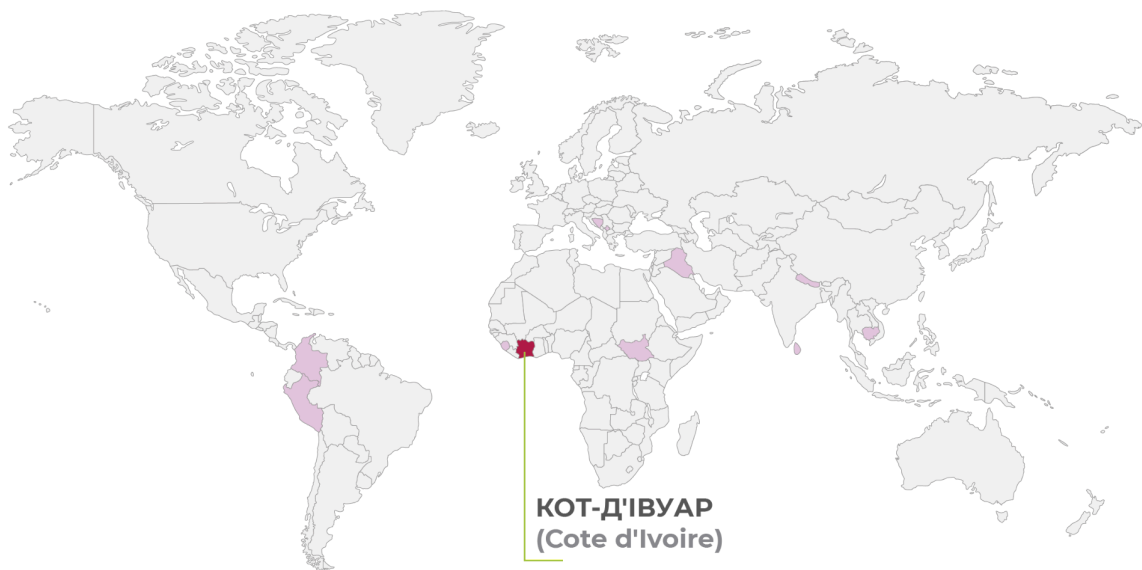

відновлення та реконструкцію економічної, виробничої та ринкової інфраструктури, а також розвиток людського потенціалу та доступу до економічних можливостей;

сприяння зі сторони Міністерства жінок і соціального розвитку у координації з Багатосекторальною комісією високого рівня, за допомогою національних програм, виконанню заходів, які входять до його компетенції, в рамках колективного відшкодування.

КОТ-Д'ІВУАР (Cote d'Ivoire)

Контекст. З 2002 по 2007 роки в Кот-д'Івуарі тривала **громадянська війна**, спричинена етнічним конфліктом, який став результатом політики ксенофобії режиму Гбагбо. Громадянська війна завершилася мирною угодою, досягнутою шляхом багатосторонніх переговорів, яка передбачала розподіл влади між урядом і опозицією. Між 2010 і 2011 роками спірні результати президентських виборів між чинним президентом Лораном Гбагбо та новообраним президентом Алассаном Уаттарою, який мав підтримку міжнародної спільноти, спричинили нову хвилю насильства. Зрештою, коли Гбагбо відмовився передати владу, сили Уаттара за допомогою ООН і Франції заарештували його та передали Міжнародному кримінальному суду (МКС). МКС розглядав обвинувачення у злочинах проти людства, але в результаті у 2021 році виніс виправдувальний вирок. Комбатанти вчиняли злочини СНПК протягом всього цього часу, про що Операція ООН у Кот-д'Івуарі отримувала конкретні повідомлення. Як повстанські Нові Сили, так і уряд Кот-д'Івуару вчиняли СНПК проти цивільного населення, інколи цілеспрямовано проти конкретних демографічних груп на основі етнічної приналежності, а іноді просто нападаючи на населення в цілому.

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

- Кот-д'Івуар створив національну стратегію боротьби з ґендерним насильством після Другої громадянської війни (2010-2011 роки). В рамках цієї стратегії було сформовано Національний комітет проти сексуального

наси́льства, пов'язаного з конфліктом ("Comité National de Lutte contre les Violences Sexuelles Liées aux Conflits").⁴⁶

- В рамках надання допомоги постраждалим уряд насамперед зосереджується на фінансуванні мікропроектів за допомогою мікrokредитів.
- Однак боротьбі з ґендерним насильством у Кот-д'Івуарі, включаючи СНПК, перешкоджає слабка підготовка статистичних даних.

Застосування економічного уповноваження як форми репарацій для постраждалих від СНПК

- У сфері розширення прав і можливостей жінок існує кілька програм фінансування, розроблених Міністерством у справах жінок, сім'ї та дитинства («МСЖ») та іншими соціальними суб'єктами. Двома найбільш відомими з них є «Фінанси, жінки та розвиток» (*Fonds, Femme et Développement*) від МСЖ та Фонд підтримки жінок Кот-д'Івуару (*Fonds d'Appui aux Femmes de Côte d'Ivoire* або *FAFCI* за французькою аббревіатурою) від Офісу першої леді. Обидва функціонують в рамках Другого НПД з імплементації резолюції 1325.⁴⁷ Він формувався на основі оцінки першого плану дій 1325, яка показала, що останній не впроваджувався систематично, а передбачені активності виконувались нерівномірно без логічного чи програмного зв'язку з планом.⁴⁸

- **Фонд підтримки жінок Кот-д'Івуару** було створено Указом №2012-1106, і він надає позики під низький відсоток з початковим капіталом 10 мільярдів (1 000 000 000) франків КФА.⁴⁹ Завданнями цієї програми є:

1. надання жінкам Кот-д'Івуару доступу до недорогих фінансових ресурсів для підвищення їхнього доходу;
2. навчання жінок діяльності, що приносить дохід;
3. фінансування цієї діяльності через децентралізовану фінансову систему.⁵⁰

- За даними Офісу першої леді, на сьогодні бенефіціар(к)ами є понад 370 000 осіб, а 2 мільйони людей змогли подолати межу бідності.⁵¹

- Умови для отримання доступу до цієї програми такі:

⁴⁶ Ipo DWG, "Les Femmes, La Paix et La Sécurité : Les Violences Sexuelles Liées Aux Conflits" (April 23, 2019).

⁴⁷ Plan d'Action National de Mise En Ouvre de La Résolution 1325 Du Conseil de Sécurité Des Nations Unies Sur Les Femmes, La Paix et La Sécurité (National Action Plan for the Implementation of United Nations Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security).

⁴⁸ Ministère en charge de la Femme, de la Famille et de l'Enfant, "Deuxième Plan d'Action National de Mise En Ouvre de La Résolution 1325 Du Conseil de Sécurité Des Nations Unies Sur Les Femmes, La Paix et La Sécurité 2019-2023", accessed February 16, 2024, p.17 ("Second PAN 1325").

⁴⁹ Décret n° 2012-1106 du 8 novembre 2012 portant création et fonctionnement du Fonds d'Appui aux Femmes de Côte d'Ivoire, en abrégé FAFCI.

⁵⁰ "Fonds d'Appui aux Femmes de Côte d'Ivoire - Dominique Ouattara" (Dominique Ouattara, September 19, 2023).

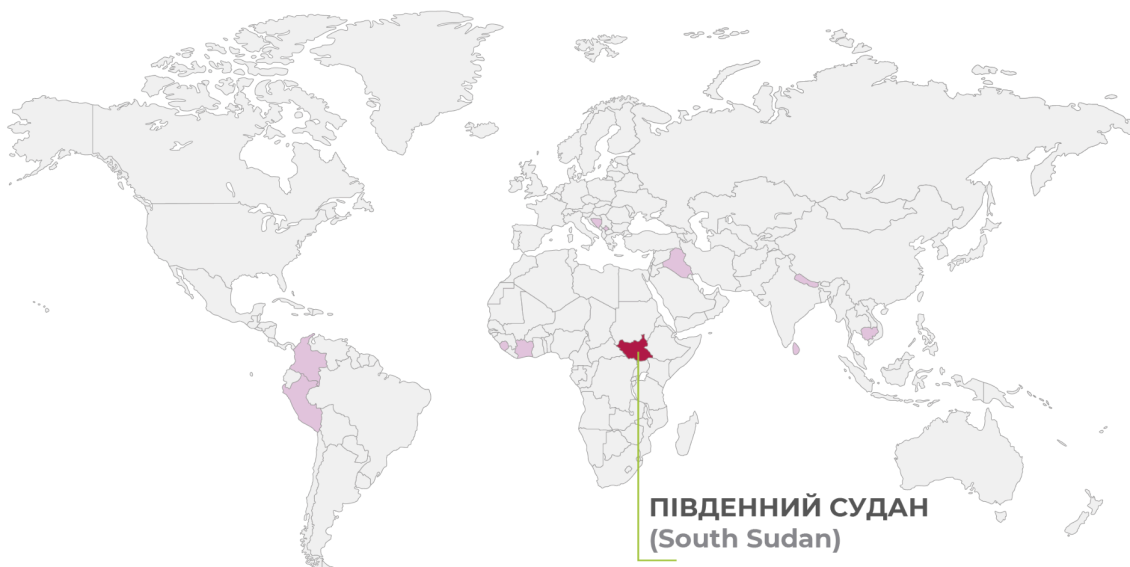
⁵¹ "Couverture sociale: Le FAFCI lance la phase d'enrôlement de ses bénéficiaires au Régime Social des Travailleurs Indépendants (RSTI) - Dominique Ouattara" (Dominique Ouattara, December 29, 2023).

1. бути жінкою або групою жінок, що мешкають у Кот-д'Івуарі;
 2. бути віком від 21 року;
 3. планувати або здійснювати діяльність, що приносить прибуток.⁵²
- До середини 2023 року Фонд підтримки жінок Кот-д'Івуару досяг капіталу у 26 мільярдів франків КФА і понад 71 мільярд франків КФА у діяльності, що фінансується, що стало можливим завдяки відмінному рівню погашення наданих кредитів – 98%.⁵³

⁵² Fonds d'Appui aux Femmes de Côte d'Ivoire - Dominique Ouattara.

⁵³ Cabinet du Premier Ministre de Côte d'Ivoire, "Fête Des Mères à Adzopé: Patrick Achi Célèbre Les Mamans Avec La Première Dame Qui Offre 500 Millions FCFA Aux Femmes de La Mé" (Primature.ci, July 6, 2023), accessed February 18, 2024.

ПІВДЕННИЙ СУДАН (South Sudan)

Контекст. СНПК є характерною рисою конфлікту, який спалахнув 15 грудня 2013 року та поширився на регіон Великої Екваторії Південного Судану після краху мирної угоди 2015 року в липні 2016 року.⁵⁴ У Південному Судані немає офіційного державного органу, який збирає дезагреговані дані про кількість жінок і дітей, які постраждали від СНПК в Південному Судані⁵⁵. Орієнтовна реальна кількість постраждалих від СНПК – **понад 50 тисяч**⁵⁶.

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

- З 2013 року етнополітичний конфлікт у Південному Судані свідчив про ескалацію сексуального та ґендерно зумовленого насильства щодо жінок і дівчат. Незважаючи на підписання **Відновленої мирної угоди** про припинення громадянської війни у 2018 році, сексуальне насильство та зґвалтування залишаються надзвичайно поширеними, а озброєні групи часто орієнтуються на жінок як на трофеї конфлікту⁵⁷.
- У **звіті ООН**, опублікованому 21 березня 2022 року, задокументовано випадки СНПК, які “є широко поширеними і систематичними” у всьому Південному Судані. Йдеться про надзвичайно вороже середовище, в якому жінки та діти борються за виживання.

⁵⁴ [Amnesty International. \(2022\). "South Sudan: 'If you don't cooperate, I'll gun you down': Conflict-Related Sexual Violence and Impunity in South Sudan"](#)

⁵⁵ [Human Rights Council. \(2022\). "Conflict-related sexual violence against women and girls in South Sudan "](#)

⁵⁶ [Country briefing: South Sudan, March 2022](#)

⁵⁷ [Human Rights Pulse. "The Spoils of War": South Sudan and the Surging Sexual and Gender-Based Violence Against Women](#)

- Місія ООН у Південному Судані (UNMISS) задокументувала 194 постраждалих від СНПК за 2021 рік, а за 2022 рік – вже 380 осіб.⁵⁸ Відповідно до останнього звіту про права людини від Місії ООН у Південному Судані (UNMISS), цивільні особи продовжують нести основний тягар насильства в Південному Судані. У період з квітня по червень 2023 року Місія задокументувала 29 випадків СНПК, що вдвічі більше, ніж у попередньому кварталі (за січень-березень 2023 року було виявлено 14 випадків СНПК).⁵⁹
- З доповіді Комісії ООН з прав людини Раді з прав людини щодо Південного Судану вбачається, що в той час, як країна готується до перших виборів у грудні 2024 року, уряд не зміг досягти важливих етапів, окреслених у мирній угоді 2018 року щодо сприяння підзвітності, зокрема по СНПК.
- Безперервне жорстоке сексуальне насильство та злочини, пов'язані з гендерним насильством, посилюються відсутністю заходів безпеки та захисту для жінок і дівчат у поєднанні з їх виключенням із національних процесів визначення порядку денного⁶⁰.

Застосування економічного уповноваження як форми репарацій для постраждалих від СНПК

- Жінки та дівчата в Південному Судані мають відносно обмежені можливості для заробітку та доходу, тому розлучення з чоловіками, які традиційно мають більший потенціал для отримання доходу, як правило, значно впливає на доступ сім'ї до фінансових ресурсів, у тому числі для оплати навчання та базових потреб.⁶¹
- Економічне уповноваження постраждалих від СНПК в Південному Судані забезпечується лише через громадські ініціативи. На державному рівні відсутній механізм надання відповідної форми репарацій.

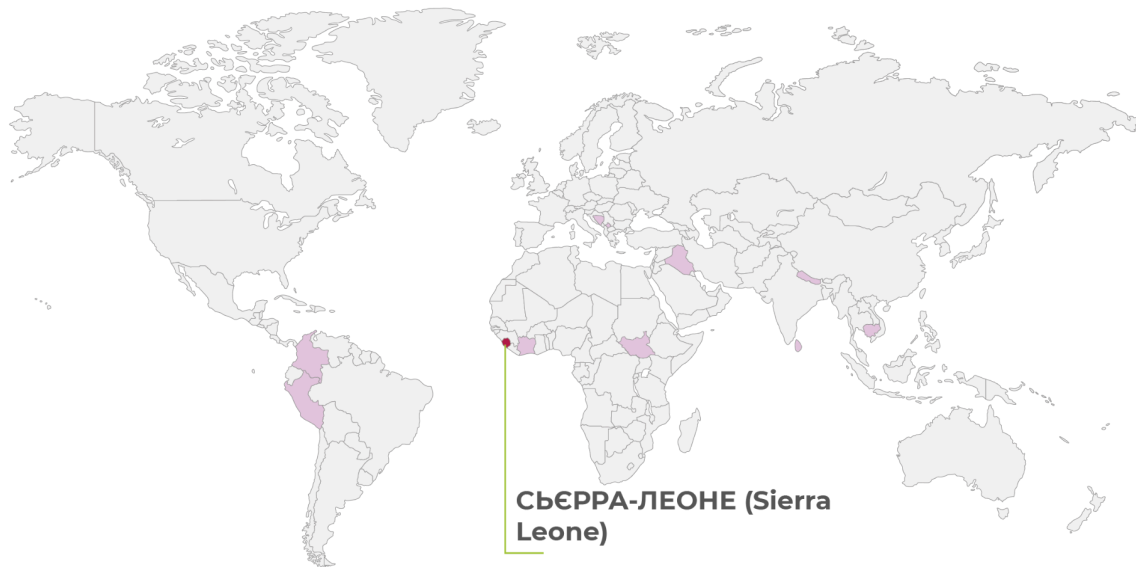
⁵⁸ [Human Rights Division United Nations Mission in South Sudan. \(2022\). Annual Brief on Violence Affecting Civilians.](#)

⁵⁹ [United Nations Mission in South Sudan \(UNMISS\) \(2023\). Press Release: Civilians Continue to Bear Brunt of Violence in South Sudan. According to Latest UNMISS Human Rights Report.](#)

⁶⁰ [Africans for the Horn. A Special Focus on Conflict-Related Sexual Violence in the Horn of Africa.](#)

⁶¹ [Human Rights Council.\(2022\). "Conflict-related sexual violence against women and girls in South Sudan "](#)

СЬЄРРА-ЛЕОНЕ (Sierra Leone)

Контекст. Громадянська війна в Сьєрра-Леоне розпочалася в березні 1991 року, коли Революційний об'єднаний фронт (за підтримки Національного патріотичного фронту Ліберії) розпочав повстання проти Всенародного конгресу, який тоді був при владі в країні⁶². Конфлікт тривав 11 років. Понад 50 000 вбитих та 5500 переміщених осіб⁶³. Зґвалтування, сексуальне рабство та примусові шлюби були поширеним явищем під час конфлікту. Левову частку постраждалих становили сільські жінки та дівчата⁶⁴.

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

- Міжнародний комітет порятунку спільно з урядом Сьєрра-Леоне заснував три Центри надання допомоги потерпілим від сексуального насильства (SARC)⁶⁵ у Фрітауні, Кенемі та в Койду, які надавали безоплатну психосоціальну та медичну допомогу, а також пропонували юридичні консультації⁶⁶.
- Національна комісія з соціальних дій, яка є урядовою організацією, відповідальна за реалізацію програми репарацій. Близько 200 потерпілих від сексуального насильства отримали медичну допомогу, включаючи лікування фістули. 20 000 постраждалих отримали 100 доларів як мікрогрант або як підтримку для навчання⁶⁷.

⁶² [Sierra-Leone. Report. Human Rights Watch \(1999\)](#)

⁶³ [Sierra Leone. International Rescue Committee](#)

⁶⁴ [Abdul Rahman Shour., Ronald Anguzu, Yuhong Zhou, Kirsten Beyer. Examining the Factors Associated With Sexual Violence Against Women in Sierra Leone: A Nationwide Cross-Sectional Study \(2022\)](#)

⁶⁵ [GOV.UK: Information for survivors of rape and sexual assault in Sierra Leone](#)

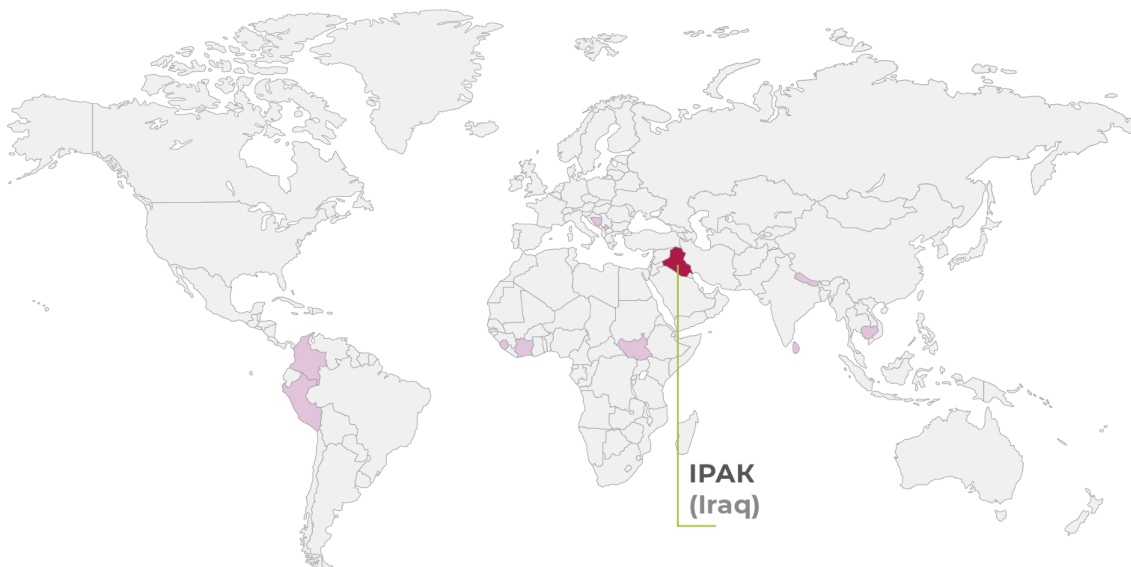
⁶⁶ [International Rescue Committee \(IRC\): Sierra-Leone Rainbo Centres-An Overview \(2013\)](#)

⁶⁷ [International Organization for Migration: What Hope of Reparations for Sierra Leone's War Victims?](#)

Застосування економічного уповноваження як форма репарацій для постраждалих від СНПК

- “Rainbo”⁶⁸ ініціатива Міжнародного комітету порятунку містила такі компоненти, як: заходи запобігання насильству щодо жінок і дівчат через інформування громади, чоловіків, а також залучення у шкільні гендерні клуби та навчальні заходи на різних рівнях; заходи з розширення економічних можливостей жінок і дівчат через покращення доступу до економіки; надання послуг постраждалим через центри Rainbo та системи на основі громад.
- Уряд не виконав рекомендації Комісії правди та примирення щодо соціальних, економічних та правових реформ (напр., прийняття законопроєкту про домашнє насильство, реєстрацію шлюбу та розлучення за звичаєм; призначення Національної комісії з прав людини як установи, що відповідає за виконання урядом усіх рекомендацій Комісії правди та примирення).

⁶⁸ [International Rescue Committee \(IRC\): Sierra-Leone Rainbo Centres-An Overview \(2013\)](#)

Контекст. 3 серпня 2014 року ІДІЛ розпочала кампанію геноциду проти єзидів, етнорелігійної меншини, яка є корінним населенням Північного Іраку. Протягом наступних років близько **3548** жінок і дівчат постраждали від сексуального рабства та зазнавали інших порушень прав людини.⁶⁹

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

- Насильство щодо жінок продовжує існувати у країні, тоді як внутрішньо переміщені жінки та дівчата залишаються особливо вразливими до сексуального та ґендерно зумовленого насильства, включаючи ранні та примусові шлюби та викрадення людей, і не мають доступу до основних потреб.
- Прийняття у 2014 році першого НПД Іраку відповідно до резолюції 1325 стало значним кроком у напрямку захисту жінок і забезпечення їхньої значущої участі в зусиллях з розбудови миру та вирішення конфліктів. Проте відсутність політичної волі, обмежена фінансова підтримка та відсутність місцевих володінь (local ownership) перешкодили її очікуваним результатам. Однак після кількох місяців адвокації та співпраці під керівництвом жіночого механізму та за підтримки ООН Жінки у грудні 2020 року було прийнято другий НПД Іраку⁷⁰.
- В рамках Програми розвитку ООН в Іраку щодо підтримки жінок, які постраждали від СНПК та СГЗН:

⁶⁹ Yazda. Yazidi Genocide, Global Survivors Fund. Iraq

⁷⁰ Women's Peace and Humanitarian Fund. Iraq

- проведено навчальні та консультаційні зустрічі, які розпочалися в жовтні 2017 року для 114 жінок-соціальних працівниць у співпраці з Міністерством праці та соціальних справ Іраку, зокрема Департаментом соціального захисту жінок Міністерства праці та соціальних справ;
- ПРООН розпочала розробку національного аналітичного звіту для жінок, які постраждали від СНПК і СГЗН в Іраку.

Значення:

- завдяки поглибленому тренінгу з розвитку навичок письма та аудіювання для збору історій жінок соціальні працівники/ці, які першими реагують, отримали відповідні підходи до проведення інтерв'ю з постраждалими та способи вирішення потенційних проблем, таких як повторна травматизація постраждалих;
- такі методи дозволяють жінкам ділитися своїми історіями, деталізувати свої потреби, висувати свої вимоги щодо реабілітації та компенсації в чутливому та безпечному середовищі.
- 1 березня 2021 року парламент Іраку прийняв, а 8 березня 2021 року президент Бархам Саліх ратифікував **Закон про уцілілих єзидів (жінок)**, який став важливим кроком в наданні необхідної допомоги тим, хто вижили з етнорелігійних громад і які постраждали від самопроголошеної ІДІЛ у 2014-2017 роки. Цей революційний закон передбачає кілька важливих репараційних механізмів для тих, хто пережив злочини ІДІЛ.

Цілі Закону:

- 1) компенсація у вигляді фінансової та психологічної допомоги, забезпечення гідного життя уцілілим жінкам;
- 2) реабілітація та піклування про уцілілих жінок, підготовка необхідних засобів для їхньої інтеграції в суспільство та запобігання повторенню порушень, які сталися щодо них.

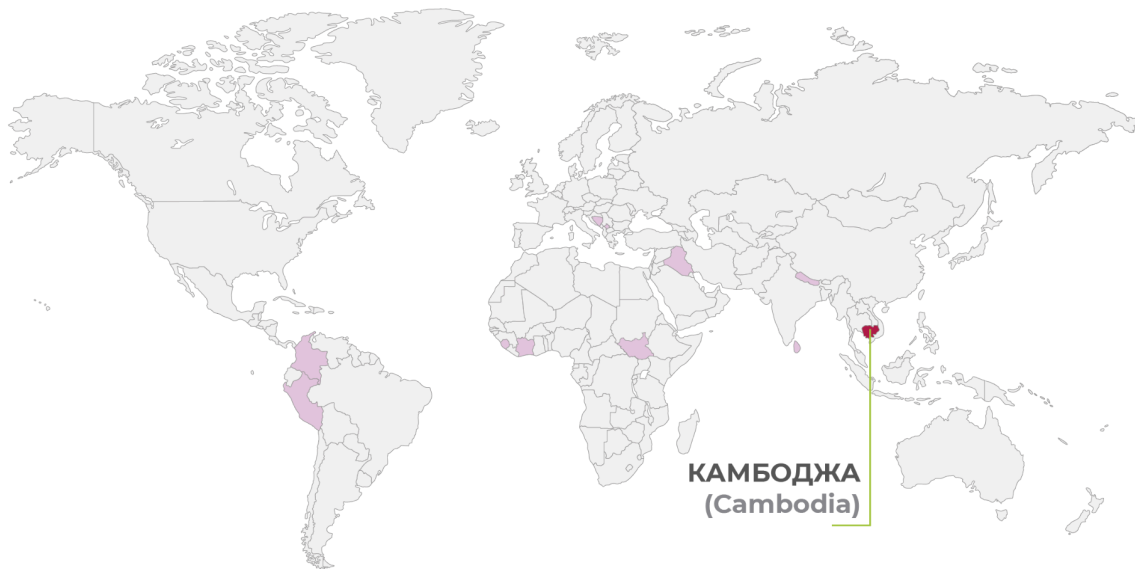
Застосування економічного уповноваження як репарації постраждалим від СНПК

- Серед заходів, передбачених **Законом про уцілілих єзидів (жінок)**, щодо економічного уповноваження жінок, які постраждали від СНПК:
 - 1) надання можливостей для навчання уцілілих жінок та їхніх дітей;
 - 2) забезпечення зайнятості та можливостей працевлаштування, щоб уцілілі жінки могли досягти свого економічного зростання і соціального благополуччя;

3) пільги для жінок:

- a)** отримають місячну заробітну плату, яка не повинна бути меншою, ніж подвійний розмір мінімальної пенсії;
- b)** отримають житлову ділянку землі з кредитом на нерухомість або безкоштовне житло;
- c)** матимуть право повернутися до навчання незалежно від віку;
- d)** матимуть пріоритет при працевлаштуванні на державну роботу.

КАМБОДЖА (Cambodia)

Контекст. У 1975 році в Камбоджі завершилась громадянська війна, внаслідок якої у країні розпочалось правління червоних кхмерів на чолі з диктатором Пол Потом. Режим правив до 1979 року⁷¹. Під час правління червоних кхмерів, як **пише** BBC, загинули до двох мільйонів людей⁷².

У **звіті GSF щодо Камбоджі** йдеться про те, що СНПК у різних формах було поширеним явищем у цей період, втім точна кількість постраждалих — це все ще недостатньо вивчене питання. Однак, за дослідженнями, випадки СНПК були в усіх провінціях країни⁷³.

Аби руйнувати традиційні соціальні структури й сімейні зв'язки та збільшувати населення, режим червоних кхмерів організовував примусові шлюбні церемонії. За деякими оцінками, приблизно 250 000 жінок були примушені до шлюбу у цей період. Постраждалі повідомляли, що зґвалтування було найпоширенішою формою сексуального насильства, яку вони пережили або свідками якої стали під час правління червоних кхмерів. Інші форми, які також були поширені за часів режиму, – каліцтво статевих органів і примусове оголення в місцях позбавлення волі, сексуальне рабство, а також сексуальне приниження (sexual humiliation) і знущання (abuse)⁷⁴.

⁷¹ [Global Survivors Fund. \(2022\). Cambodia study on opportunities for reparations for survivors of conflict-related sexual violence.](#)

⁷² [BBC: Khmer Rouge: Cambodia's years of brutality \(2018\)](#)

⁷³ [Там само](#)

⁷⁴ [Там само](#)

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

- Надзвичайні палати в судах Камбоджі були створені як змішаний міжнародний суд під егідою Королівської групи та ООН для переслідування злочинів, скоєних під час режиму червоних кхмерів. Репарації присуджувалися в дуже різних і обмежених розмірах у декількох справах⁷⁵.
- У Камбоджі немає спеціального національного закону, який стосувався б матеріальної компенсації потерпілим від СНПК або спеціального державного органу, відповідального за репарації.

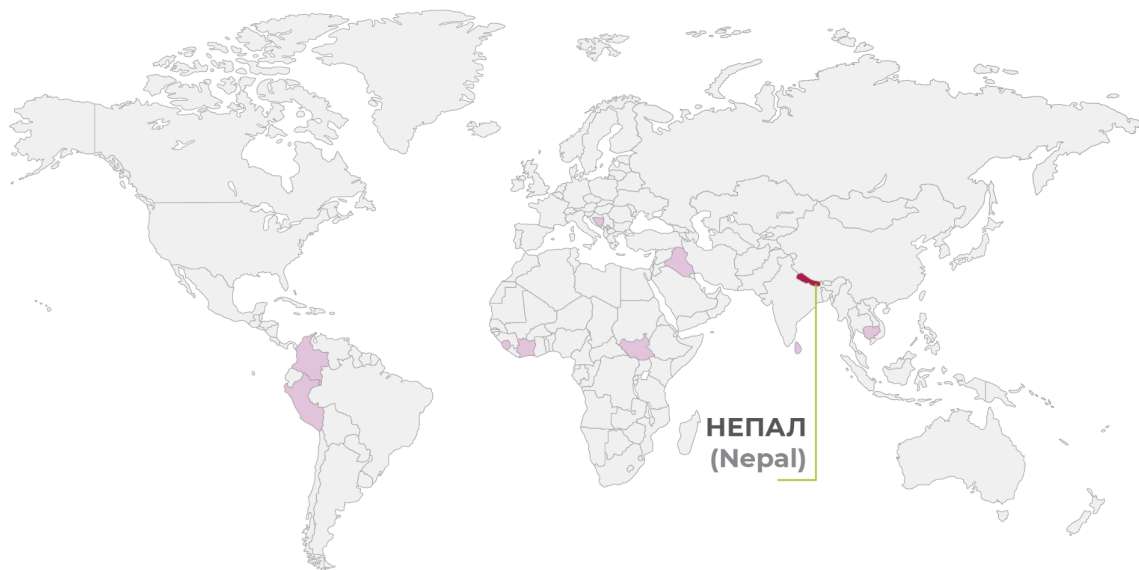
Застосування економічного уповноваження як форма репарацій для постраждалих від СНПК

- Судова палата зазначила, що запити про надання доступу до безкоштовної охорони здоров'я чи освітніх заходів «за своєю природою не є символічними, а натомість призначені для великої кількості потерпілих – поза межами доступних способів відшкодування палатою»⁷⁶.
- Безуспішне проведення адвокації за включення репарацій до НПД.

⁷⁵ [Cambodian Defenders Project \(CDP\): List of Critical Issues submitted to the Committee on Elimination of Discrimination Against Women \(2013\)](#)

⁷⁶ [Killean, Rachel and Moffett, Luke, What's in a Name? 'Reparations' at the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia \(May 17, 2020\), Melbourne Journal of International Law, 2020, Queen's University Belfast Law Research Paper No. 2022-10.](#)

НЕПАЛ (Nepal)

Контекст. Між 1996 і 2006 роками міжнародний збройний конфлікт між урядом Непалу та Комуністичною партією Непалу (КПН) призвів до загибелі щонайменше 13 000 людей і 1300 зниклих безвісти. Підписавши **Всеосяжну мирну угоду 21 листопада 2006 року**, уряд Непалу та КПН взяли на себе зобов'язання встановити правду про конфлікт та забезпечити потерпілим від конфлікту справедливість і відшкодування.

Загальний стан надання допомоги постраждалим

- Потерпілі продовжують стикатись з перешкодами в доступі до послуг справедливості та відшкодування⁷⁷.
- У лютому 2016 року завершився перший етап реалізації НПД щодо резолюцій 1325 і 1820 щодо жінок, миру та безпеки⁷⁸. Уряд визнав прогалини у виконанні своїх зобов'язань згідно з резолюцією 1820 і зобов'язався виділити спеціальний бюджет, посилити координацію, тісно залучаючи асоціації потерпілих.
- Перехідне правосуддя працює із серйозними затримками, отримано приблизно 250 скарг щодо СНПК. Рекомендація Ради безпеки ООН: визнати тих, хто пережили СНПК, потерпілими від збройного конфлікту, надаючи їм доступ до національної допомоги та програм відновлення та сприяння зменшенню стигми; на підтримку правосуддя перехідного періоду –

⁷⁷ [UN Women: Furthering comprehensive approaches to victims/survivors of conflict-related sexual violence: An analysis of National Action Plans on Women, Peace and Security in Indonesia, Nepal, Philippines, and Timor-Leste \(2017\)](#)

⁷⁸ [The Federal Democratic Republic of Nepal 'NAP for UNSC1325' \(2011\).](#)

створення комісій для здійснення потерпілоорієнтованого правосуддя і зосередитися на другому етапі НПД щодо послуг і відшкодування⁷⁹.

Застосування економічного уповноваження як форма репарацій для постраждалих від СНПК

- Проводяться різноманітні заходи, у т.ч. програми економічної допомоги, лікування, тренінги щодо підвищення кваліфікації та самозайнятості, стипендії для дівчат, тренінги щодо підвищення кваліфікації. Визнано, що потрібно більш ефективно задовольняти потреби всіх потерпілих шляхом збору окремих даних щодо потреб жінок і дівчат, які стали потерпілими від СНПК.
- Надавались безкоштовні медичні послуги, психосоціальні та юридичні консультації.
- Згідно з Другим НПД для виконання резолюції 1325 та 1820 на 2022/2023-2024/2025 фінансові роки передбачено⁸⁰:
 - визначити спеціальні потреби постраждалих від СНПК, проєктувати й здійснювати програми надання освітніх та медичних послуг та економічного розширення прав і можливостей програми для них;
 - включати щорічно програми економічного розширення прав і можливостей жінок і дівчат, які постраждали від СНПК в програми місцевих урядів.

⁷⁹ Там само

⁸⁰ Там само

ШРІ-ЛАНКА (Sri Lanka)

Контекст. Жіночі групи в Шрі-Ланці та міжнародні організації за межами Шрі-Ланки задокументували СНПК проти жінок у Шрі-Ланці як під час, так і після 26-річної війни, яка закінчилася поразкою Тигрів визволення Таміл Іламу (LTTE) у травні 2009 року.⁸¹ Жіноча організація, що працює в Баттікалоа, задокументувала 31 випадок сексуального насильства, скоєного озброєними особами між 1996 і 2014 роками. Війна закінчилася у 2009 році, але такі організації продовжують документувати випадки сексуального насильства. Ця ж організація повідомляє, що між 2004 і 2014 роками було повідомлено про **3 279** випадків гендерно зумовленого насильства, що в середньому становить близько 300 жінок, які страждали від насильства щороку. Ці зареєстровані випадки включають 143 тяжкі злочини, такі як зґвалтування, вбивство, зґвалтування дітей, інцест, сексуальне насильство, торгівля людьми та сексуальні домагання.

Загальний стан надання допомоги постраждалим від СНПК

- У своїй доповіді про СНПК за 2021 рік Генеральний секретар ООН зазначив, що ті, хто пережили СНПК, особливо ті, хто виступили за участь у процесі правосуддя перехідного періоду, стикаються з дедалі більшими перешкодами для досягнення справедливості в нинішньому контексті. Дружини військовослужбовців, які загинули під час воєнних дій, та інші маргіналізовані групи піддаються підвищеному ризику сексуального

⁸¹ [A Measure of Justice: Alternatives to Pursuing Criminal Accountability for Conflict-Related Sexual Violence in Sri Lanka](#)

насилюства, зокрема в сильно мілітаризованих районах, таких як Північна провінція, через укорінену культуру насильства після конфлікту.⁸²

- Законом про репарації №34 від 22 жовтня 2018 року створено незалежний орган Управління з репарацій (The Office for Reparations) збитків для управління режимом відшкодування в Шрі-Ланці та надання відшкодувань постраждалим від конфлікту. Підхід Шрі-Ланки до надання репарацій особам, які постраждали від конфлікту, полягав у створенні самостійного статутного органу, Управління з репарацій, з повноваженнями надавати репарації, що включає не лише грошову компенсацію, але й низку інших заходів для допомоги постраждалим від конфлікту. Режим відшкодування, запроваджений Законом №34, є вдосконаленням попередніх схем і визнає, що кінцевою метою надання відшкодування є досягнення національної єдності та примирення, а також забезпечення неповторення насильства.

- Шрі-Ланка ухвалила свій перший НПД на період 2023-2027 років. Його започаткувало Міністерство у справах жінок, дітей та соціальних можливостей уряду Шрі-Ланки. Процес розробки НПД розпочався у 2019 році та був ініційований за сприяння уряду Японії та технічної підтримки ООН Жінки, Шрі-Ланка. Серед цілей НПД – сприяти допомозі та відновленню жінок і дівчаток, які постраждали внаслідок конфлікту.

Застосування економічного уповноваження як форма репарацій для постраждалих від СНПК

- Відповідно до Закону №34 від 22 жовтня 2018 року, «індивідуальне відшкодування» означає такі заходи, які призначені для визнання права на ефективний засіб правового захисту та переваг для постраждалої особи, та включає:

- a) будь-які грошові виплати або матеріальну вигоду, яка надається постраждалій особі;
- b) мікрофінансування та пільгові позики;
- c) освітні програми, навчання та програми розвитку навичок;
- d) адміністративну допомогу та послуги соціального забезпечення, включаючи психосоціальну підтримку, яка надається постраждалій особі;
- e) заходи реституції, включаючи надання землі та житла;
- f) інші відповідні заходи, визначені Управлінням репарацій.

- У Політиці та рекомендаціях відшкодування Управління з репарацій визначено такий вид відшкодування як підтримка засобів для існування (*livelihood support*). Це передбачало б впровадження широких заходів та

⁸² [United Nations Office of the Special Representative of the Secretary-General on Sexual Violence in Conflict: Sri Lanka](#)

ініціатив, наскільки це практично можливо, які б суттєво допомогли постраждалим людям відновити їхнє життя через розширення економічних можливостей. З одного боку, це дало б можливість постраждалим особам вибирати власний курс, а з іншого – позбавило б їхньої залежності від державного існування. Серед видів втручань, які сприятимуть підтримці засобів до існування постраждалих осіб:

- 1) доступ до водопостачання для іригаційної/сільськогосподарської діяльності для допомоги фермерським громадам;
- 2) інтеграція постраждалих осіб до численних програм подолання бідності, що здійснюються урядом;
- 3) створення засобів до існування та можливостей самозайнятості в постраждалих районах⁸³.

● Щоб підвищити рівень життя постраждалої громади, **Управління з репарацій** розробило **Програму передачі знань і технологій на підтримку розвитку засобів для існування**, що дозволяє створювати нові стартапи та розпочинати підприємницьку діяльність. Ця програма розроблена для того, щоб надати постраждалим людям знання для відкриття нового бізнесу, використовуючи доступні місцеві ресурси. Це дозволить постраждалим спільноті вивчити нові можливості для стартапів, які є більш конкурентоспроможними на ринку, ніж традиційні галузі.

Серед цільових груп:

- жінки, які очолюють сім'ї;
 - постраждалі жінки;
 - постраждалі від конфлікту особи;
 - внутрішньо переміщені жінки.
- **Управління з репарацій** ініціювало також програми розвитку засобів до існування на 2023 рік, пов'язані з цілями сталого розвитку, зокрема гендерною рівністю (*Покінчити з усіма формами дискримінації всіх жінок і дівчат повсюди. Розширити використання провідних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, для сприяння розширенню прав і можливостей жінок*):

1) ВИРОБНИЦТВО ЩІТОК НА ОСНОВІ КОКОСОВОЇ ВАЙКИ – МАННАР. Назва проєкту: *“Розширення економічних можливостей постраждалих внутрішньо переміщених жінок через підтримку засобів до існування за допомогою державно-приватного партнерства”.*

10 постраждалих внутрішньо переміщених жінок були відібрані та навчені тренерами з Alliance Five (Pvt.) Ltd. (AFPL) для виготовлення щіток на основі волокна.

Результат проєкту:

⁸³ [Reparations_Policies&Guidelines.Office_for_Reparations.Sri_Lanka.2021.pdf](#)

- створення стійкого отримання доходу та зменшення бідності серед постраждалої громади;
- поліпшення фізичного, соціального та психічного благополуччя постраждалих жінок;
- забезпечення інклюзивності домогосподарств постраждалих жінок.⁸⁴

2) МАЛЮЮЧІ РУКИ – МАННАР. 5 ідентифікованих голів сімей, очолюваних жінками, виготовляли вироби ручної роботи Пальміри як свою діяльність, що приносила дохід. Вони виробляли екологічні Пальміри, віяла, відпарювачі, килимки, пальмові капелюхи та різні сумки. Продукція постачається на місцевий ринок і Palmyra Development Board (Katpagam).

Результат проєкту:

- покращено засоби до існування 5 голів сімей, очолюваних жінками, в окрузі Маннар через надання обладнання та фарбувальних матеріалів для виробництва більшої кількості якісних продуктів;
- Рада з промислового розвитку надала автоматичну машину для обробки палиць мітли з внутрішньо переміщеним сім'ям, які займаються малим бізнесом із виготовлення віників з екеля, щоб покращити свій бізнес;
- усіх бенефіціарів/ок було поінформовано про раціональне фінансове управління, пакування продукції та маркетинг для довгострокової стабільності їхньої діяльності, що приносить дохід.⁸⁵

3) СВІТЛО ДЛЯ ЖИТТЯ — ДЖАФНА. Проєкт забезпечив засоби для існування 25 сім'ям, очолюваним жінками, у секретаріаті округу Копай, Джафна, шляхом обміну знаннями та технологіями обробки свічок. Vidatha Resource Centre, Наллур забезпечив наявність ресурсних спеціалістів для проєкту. Надано технологію та практику виготовлення простих свічок та свічок з додаванням (ароматичних, кольорових та дизайнерських). Бенефіціар(к)и продають свої свічки товариствам церков, магазинам і ресторанам. Парафін від використаних свічок у церквах передається бенефіціар(к)ам для виробництва свічок шляхом переробки, що підвищує стійкість проєкту.

Результат проєкту:

- передано знання та технологію обробки свічок 25 жінкам, які очолювали домогосподарства в Копай, Джафна;
- забезпечено фінансову грамотність для 25 жінок, які очолювали домогосподарства, для довгострокової сталості їхніх доходів;

⁸⁴ Office for Reparations - Sri Lanka. (2023) Coir based brush production - Mannar.

⁸⁵ Office for Reparations - Sri Lanka. (2023). Coloring hands - Mannar livelihood development programs

- надано практичний досвід в обробці свічок, додавання вартості продукту та надання ресурсів 4 домогосподарствам, які очолюють жінки, щоб розпочати діяльність, що приносить прибуток.⁸⁶

⁸⁶ Office for Reparations - Sri Lanka. (2023). Light for life.

ВИКОРИСТАННЯ НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО УПОВНОВАЖЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СНПК ЯК ОДИН З РЕПАРАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ

Впровадження системи ефективних репарацій є відповідальністю держави. Водночас програми невідкладних репараційних заходів як форми тимчасової компенсації можуть запроваджуватись й іншими суб'єктами — міжнародними організаціями чи місцевими неурядовими організаціями.

Навчання та розвиток навичок

Освіта як інструмент репарацій може мати трансформаційний вплив не лише на конкретних потерпілих осіб, але й на постраждале суспільство в цілому. Такі проєкти є ключовими в межах стратегій відновлення та реінтеграції. Вони забезпечують не лише освіту з метою економічного уповноваження постраждалих від СНПК, але й підтримують їхнє психосоціальне відновлення. Такі ініціативи допомагають зменшити стигму та покращити інтеграцію як постраждалих, так і дітей, народжених внаслідок війни, у суспільство, відновлюючи їхнє відчуття самоцінності та покращуючи їхні перспективи на роботу та розвиток.

Основні характеристики успішних проєктів в напрямку навчання та розвитку навичок включають:

1. Інтегрований підхід

Такі проєкти часто включають компоненти, які забезпечують не тільки традиційну освіту чи здобуття навичок, але й інтеграцію до громади та психосоціальну підтримку.

Прикладом є проєкт «Освіта не може чекати» (*Education Cannot Wait* або *ECW*),⁸⁷ що впроваджується у Нігерії за ініціативи GSF у партнерстві з двома місцевими організаціями – **Центром освіти дівчат** і **Молодіжною ініціативою проти тероризму** та охоплює постраждалих від насильства Боко Харам, їхніх дітей і сім'ї. Постраждалі та їхні діти зазнають повторної віктимізації, стигматизації та ізоляції у своїх громадах. Відтак, всім аспектам їхнього життя – соціальному, освітньому та економічному – заподіюється серйозна шкода. Саме тому проєкт був створений таким чином, щоб надавати не лише доступ до цілісної якісної освіти, але й психіатричну та психосоціальну підтримку через регулярні зустрічі з фахівцями/чинями. Такий підхід, як очікується, сприятиме психологічному, соціальному та академічному відновленню постраждалих.⁸⁸

⁸⁷ Перший у світі фонд забезпечення освіти в умовах надзвичайної ситуації та затяжних криз.

⁸⁸ Global Survivors Fund. (2023, December 18). *Education Cannot Wait* to support the Global Survivors Fund with grant in Nigeria.

Іншим прикладом є проєкт “**La Cité de la Joie**” (Місто радості), що реалізується у Демократичній Республіці Конго за ініціативи глобального руху проти насильства щодо жінок “V-Day” та “Panzi Foundation” та підтримується ЮНІСЕФ (із 2011 року випускницями програми стали 2069 жінок).⁸⁹ Це центр, який приймає постраждалих від СНПК, де вони отримують доступ до таких послуг як групова терапія, уроки самозахисту, статеве виховання, основи розуміння підприємницької діяльності, уроки мистецтва, екології та садівництва.⁹⁰

2. Створення освітніх програм разом з постраждалими

Програми розробляються за активної участі самих постраждалих.

Наприклад, вже згаданий проєкт «Освіта не може чекати» ґрунтується на принципі співтворення із постраждалими, які визначатимуть, що саме для них означають репарації та яким чином вони бачать їх реалізацію. Проєкт «La Cité de la Joie» також активно включає жінок у формування програм через розвинуту організаційну структуру із представниками та обраним «мером», який представляє інтереси учасниць.⁹¹

3. Освіта та здобуття професійних навичок як основа для розширення економічних можливостей

Значна кількість програм спрямована на покращення підприємницьких та професійних навичок, зокрема, щоб допомогти постраждалим жінкам стати економічно самостійними та знизити залежність від допомоги.

Приклади таких проєктів можна знайти в Сомалі. Це, зокрема, **проєкт «Сприяння підприємництву серед жінок, які вижили в Сомалі, і жінок із групи ризику»**, що впроваджується організацією Mensch за партнерства з Організацією жіночого розвитку IIDA, Міжнародним комітетом порятунку (IRC), Університетом Бенадира та Фондом Iftiin,⁹² та **Проєкт із розширення економічних прав і можливостей жінок у Сомалі**, що є спільною ініціативою ООН Жінки та МОП за підтримки Шведської агенції міжнародного співробітництва SIDA. Вони спрямовані на навчання постраждалих підприємництва та створення мережі наставництва, які озброюють жінок мисленням, навичками та інструментами, необхідними для відкриття та створення життєздатного бізнесу. Програма під назвою “Vagina Warrior Program” в рамках вже згаданого проєкту “La Cité de la Joie” має аналогічну

⁸⁹ “About City of Joy - City of Joy” (City of Joy, December 21, 2023).

⁹⁰ “La Cité de La Joie, Un Nouveau Centre Révolutionnaire Pour Les Femmes Congolaises Rescapées de Viol - Democratic Republic of the Congo” (ReliefWeb, February 3, 2011).

⁹¹ “Life at the City of Joy - City of Joy” (City of Joy, October 28, 2013).

⁹² Elrha. Final Report: Fostering Entrepreneurship Among Somali Survivor and At-Risk Women

мету, не лише навчаючи жінок нових навичок та знань, але й формуючи лідерські навички.⁹³

4. Нетворкінг та формування зв'язків

В межах деяких програм створюються майданчики, де постраждалі можуть вільно обговорювати свої переживання і створювати нові соціальні зв'язки, що є критично важливим для подолання стигми та ізоляції в суспільстві.

Зокрема, **Міжнародний жіночий фонд (WIF)** проводить структурні втручання та обмін знаннями для жінок у сільській місцевості Шрі-Ланки. Завдяки цьому, жінки отримують доступ до коучингу, наставництва та нетворкінгу, що допомагає їм засновувати, розвивати чи підтримувати свій бізнес.

В межах багатьох із зазначених проєктів постраждалі від СНПК паралельно отримували доступ і до інших форм відшкодування, наприклад забезпечення засобів до існування та житла з метою повернення до нормального життя. Однак саме репарації у формі освіти часто розглядались як трансформаційні та орієнтовані на довгострокову перспективу. І не лише для осіб, які здобули освіту, але й для суспільства в цілому, зокрема для сприйняття постраждалих від СНПК у громадах.

При опитуванні постраждалі неодноразово зазначали, що, поряд із можливістю реалізувати свої індивідуальні прагнення, освіта надає їм нові можливості та здібності активніше брати участь у житті громади. Це, своєю чергою, сприяє зменшенню стигматизації. Відтак, освіта як інструмент репарацій може допомогти постраждалим та їхнім дітям реінтегруватись у суспільство, набути життєвих навичок і змінити майбутнє. Це також може допомогти розірвати континуум насильства та трансформувати суспільство загалом.⁹⁴

Підтримка підприємництва та створення робочих місць

1. Підтримка підприємництва, пов'язаного із традиційним ремісництвом та сільським господарством

Багато успішних проєктів націлені на економічне уповноваження жінок через підтримку їхнього власного бізнесу, що часто стосується традиційного ремісництва в регіоні або сільського господарства у традиційно агрокультурних місцевостях.

Наприклад, в рамках спільного проєкту UN Action та MOM у Сомалі, що реалізовувався у 2020-2021 роках, 300 сомалійських жінок отримали

⁹³ [Vagina Warrior Program - City of Joy](#) (City of Joy, November 7, 2016).

⁹⁴ [Transformative Gender Justice : Constructions of Justice, Violence, and Reparations for Survivors of Conflict-Related Sexual Violence in Northeastern Nigeria 2023](#)

підтримку для розвитку підприємництва. Деякі жінки об'єднали свої грошові внески, щоб почати спільний бізнес, наприклад відкриття кооперативу з торгівлі худобою. Інші жінки виготовляли полотняні та шкіряні сумочки з власним дизайном завдяки навичкам, які вони отримали на курсі промислового пошиття одягу. Жінок також навчали садити розплідник із застосуванням пермакультурних методів з метою продовольчої безпеки, в результаті чого створено кілька розплідників рослин. Як результат, здатність жінок отримати кредити зросла з 35% до 93% і їхній доступ до надійного джерела доходу зріс від 24% до 92%. Розширення економічних можливостей жінок сприяло їхній більш активній участі у розбудові сталого миру у своїх громадах.⁹⁵

У Косово в рамках спільного проєкту Місії ООН в Косово та організації Jahjaga Foundation «Розширення економічних можливостей жінок, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом» у декількох містах були створені Центри сприяння правам жінок. За статистикою, жінки, які звертаються до центрів по допомогу, відкривають власні справи у різноманітних сферах господарської діяльності: від приготування їжі до шиття одягу та плетіння намист. За словами директорки одного із центрів, наявність роботи багато що змінює для цих жінок. Це покращує їхню позицію в суспільстві, оскільки вони заробляють більше, а також покращує їхнє психічне здоров'я.⁹⁶

2. Створення нових робочих місць через підтримку розширення підприємництва

Наступним кроком від підтримки створення власних бізнесів є підтримка їхнього зростання та створення нових робочих місць для інших постраждалих.

Так, наприклад, у Косово великою частиною зусиль із підтримки та реінтеграції постраждалих від СНПК став пілотний проєкт Місії ООН у співпраці з організацією "Jahjaga Foundation". Що також важливо, група жінок, відібрана для пілотного проєкту, є етнічно різноманітною та включає щонайменше дві представниці з національних меншин.⁹⁷ Отримавши допомогу із відкриттям власного бізнесу, постраждалі жінки з часом почали створювати робочі місця для інших постраждалих. Як приклад, можна згадати бізнес із виготовлення традиційного албанського вбрання, створений

⁹⁵[Addressing Conflict-related Sexual Violence.Private sector opportunities for engagement.UN Action.CT G.](#)

⁹⁶ [Taking matters into their own hands: the economic empowerment of. \(n.d.\). United Nations Peacekeeping.](#)

⁹⁷[Gender Equality and Women,Peace and Security.Resource Package.UN Department of Peace operations.2020.ст.20](#)

Флорою, який працює у маленькому селі за межами міста Пейє/Печ та дає роботу восьми жінкам, постраждалим від СНПК.⁹⁸

Іншим прикладом може бути проєкт у Демократичній Республіці Конго, що з 2022 року реалізовує UN Action спільно з УВКПЛ та Місією ООН у ДРК. Його основною ціллю є підтримати розширення економічних можливостей через зміцнення жіночих ювелірних кооперативів. Для цього спочатку двох жінок навчили, як навчати інших гранільного мистецтва, мистецтва роботи з дорогоцінним камінням і виробництва ювелірних виробів. Після такого «тренінгу для тренерів/ок» ці жінки почали вже навчати інших постраждалих від СНПК.⁹⁹

3. Забезпечення стабільності нових бізнесів

На основі проаналізованих проєктів можна виділити два основних підходи до забезпечення сталості новостворених бізнесів.

Перший – це продовження підтримки основних аспектів роботи міжнародними партнерами, що реалізують проєкти із репарацій постраждалим.

Наприклад, в рамках вищезгаданого проєкту в ДРК спонсори продовжують підтримувати правовий та фінансовий аспекти роботи ювелірних кооперативів, що дозволяє постраждалим мати безперебійний доступ до необхідного обладнання для виробництва гранітних виробів. Це також дозволяє їм мати спроможність дотримуватися провідних галузевих стандартів щодо етичних джерел постачання сировини та виробництва ювелірних виробів. Ці аспекти є вкрай важливими для реалізації виготовленої продукції. Вже є приклади кооперативів, які склали бізнес-плани, а їхні засновники працюють над брендингом продукції.¹⁰⁰

Другий – створення зв'язків між учасницями програм та мікрофінансовими установами для сприяння доступу до кредитів, що є ключовим для підтримки та розширення бізнесу та для підвищення економічної стійкості та самостійності.

Прикладом може бути проєкт «Розбудова соціально-економічної стійкості для постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, у Південному Судані», що реалізується **International trade centre – ITC** разом з Місією ООН у Південному Судані (UNMISS) та Фондом ООН у галузі народонаселення. В рамках цього проєкту, серед іншого, забезпечується

⁹⁸ [United Nations. Taking matters into their own hands: Economic empowerment of survivors of conflict-related sexual violence.](#)

⁹⁹ [United Nations. \(2023\). Conflict-related sexual violence: Multi-partner trust fund for conflict-related sexual violence annual progress report 2022.](#)

¹⁰⁰ Там само.

налагодження довірливих відносин між учасниками та роботодавцями, підприємствами та суб'єктами сектору та створюються зв'язки між учасницями програми та мікрофінансовими установами.¹⁰¹

Ці проєкти підкреслюють важливість комплексного підходу до економічного відновлення постраждалих від СНПК, включаючи навчання, розвиток навичок, мікрофінансування та створення робочих місць через підприємництво. Залучення до економічного життя не тільки сприяє фінансовій незалежності, але й відіграє ключову роль у соціальній інтеграції та участі у розбудові миру, що веде до сталого розвитку постраждалих громад.

Забезпечення доступу до ресурсів та матеріальної підтримки

Іншим типом проєктів, що мають на меті сприяння економічній реінтеграції та створенню стійких громад, є проєкти із забезпечення доступу до ресурсів та матеріальної підтримки для постраждалих від СНПК. Вони включають, серед іншого, надання житла, землі чи ресурсів.

Одним з успішних прикладів є проєкт організації **Nadia's Initiative**, спрямований на задоволення потреб жінок і дівчат у Синджарі (Ірак). Серед іншого, він передбачає відновлення їхніх сільськогосподарських угідь, які жінки можуть використовувати для сільського господарства, та відбудовування будинків для постраждалих. Це сприяє збільшенню їхнього впливу в громаді та, як наслідок, робить їх агентками змін на місцях.

Іншим унікальним досвідом самопомочі та спільного покращення доступу до ресурсів стали так звані «групи солідарності», створені неурядовою організацією «FORAL» у регіоні Південне Ківу ДРК. Кожна група формується із 20-25 жінок, які пережили СНПК, з метою нетворкінгу та підтримки громади, отримання доходу та спільного подолання травми. Кожна група має власну структуру управління з обраною лідеркою та визначає групові цілі на щотижневих зустрічах.¹⁰²

Будучи учасницями групи, жінки отримують доступ до кредитів за чергою, яку вони визначають самостійно, активів у вигляді тварин, можливості спільного землеробства та групові уроки із підвищення кваліфікації. Кожна з учасниць щотижнево вносить 200 конголезьких франків. Щоразу, коли зібрана сума досягає 10 000, учасниці можуть внести свій запит на кредит, а рішення приймається спільно членкинями групи. Наданий кредит необхідно повернути протягом 3 місяців із відсотковою ставкою 10%. Що стосується активів у вигляді тварин, учасниці отримують тварин для розведення, і коли

¹⁰¹ [RDAA South Sudan. \(2022\) RDAA Supports Survivors of CRSV in Western Equatoria State, South Sudan Funded by EU](#)

¹⁰² [Koegler E and others. "Understanding How Solidarity Groups—A Community-Based Economic and Psychosocial Support Intervention—Can Affect Mental Health for Survivors of Conflict-Related Sexual Violence in Democratic Republic of the Congo" \(2018\) 25 Violence Against Women 359.](#)

народжується нове поголів'я вони повинні повернути певну кількість до групи, аби інші учасниці могли отримати такий самий «кредит». Спільне землеробство ж полягає у спільній обробці земельних ділянок.

Більшість учасників/ць говорять про те, що така модель стала економічно вигідною для них, особливо система кредитів, адже дозволяє використовувати фінанси як інвестицію для відкриття власного бізнесу. Деякі з жінок розповідають про те, що отримали фінансову незалежність завдяки проєкту, що створив нові можливості для отримання прибутку.

Медична, психологічна, юридична та соціальна підтримка

У деяких країнах проєкти зосереджуються на наданні постраждалим медичної допомоги, психосоціальної підтримки та юридичного захисту. Це допомагає, серед іншого, сформувати проактивні мережі постраждалих від СНПК, які здатні адвокатувати подальші зміни та програми, яких вони потребують. Основна мета цих ініціатив – запобігати насильству, розширювати права і можливості жінок, а також змінювати ставлення громад до насильства проти жінок.

1. Комплексні послуги із психологічної, соціальної та юридичної підтримки

Більшість таких проєктів надає саме комплексні послуги задля захисту та розширення прав і можливостей постраждалих. Вони включають психологічну та юридичну підтримку, грошову допомогу та притулок, програми соціального розширення можливостей і підприємництва для жінок і дівчат, які перебувають у групі ризику або постраждалих від насильства.

Серед них, наприклад, – два проєкти у Південному Судані: «Розширення можливостей жінок проти насильства», що реалізується партнерськими організаціями Women for Women International, Women for Change та South Sudan Law Society (SSLS),¹⁰³ та проєкт «Зміцнення лідерства та стійкості постраждалих для припинення насильства щодо жінок і дівчат через мережі, очолювані постраждалими», що впроваджується Фондом доктора Деніса Муквеге¹⁰⁴, а також проєкт «Використання сили жінок у Сомалі для пом'якшення СНПК та запобігання насильницькому екстремізму», що реалізується UN Action, IOM та UNSOM у Сомалі¹⁰⁵ та проєкт від SEED Foundation в Курдистані в Іраку.

¹⁰³ [UN Women. Grantees. 26th cycle \(2023\)](#)

¹⁰⁴ Там само.

¹⁰⁵ [United Nations. UN Action Against Sexual Violence in Conflict.](#)

2. Підготовка лідерок та агенток змін

Згадані вище програми також приділяють багато уваги розбудові потенціалу та навичок постраждалих від СНПК для впровадження змін на рівні громади, адвокатування рівного доступу до навчання, нульової терпимості до насильства у громаді, реагування на складні та чутливі потреби жінок. Основною метою цієї діяльності є формування у постраждалих лідерських навичок та створення для них можливості стати агентами/ками змін на місцевому та національному рівнях.

Як приклад, у Південному Судані UNMISS та місцева ОГС Rural Development Action Aid («RDAA») провадять другу фазу проєкту, спонсорованого Європейським Союзом, що спрямована на сприяння реінтеграції постраждалих до громад через розширення їхніх соціально-економічних можливостей. Серед іншого, одним з основних компонентів є створення мереж постраждалих, навчання їх лідерських навичок та розширення їхніх можливостей як агентів/ок змін у відповідних громадах, щоб вони могли відстоювати свої права та права інших постраждалих від СНПК.¹⁰⁶

3. Розбудова мереж постраждалих та посилення стійкості

Пов'язаними з попередніми є також проєкти, спрямовані на розширення можливостей мереж постраждалих від СНПК брати участь в ініціативах з адвокатування попередження та реагування на СНПК, так само як і в просвітницькій діяльності задля зменшення стигматизації постраждалих у громадах. Для цього відповідні проєкти працюють над забезпеченням таких мереж відповідними ресурсами та організаційною стійкістю.

Одним із яскравих прикладів є допомога Фонду доктора Деніса Муквеге Руху потерпілих від сексуального насильства в Центральнопівденноафриканській Республіці («MOSUCA») та Мережі тих, хто пережили сексуальне насильство в Південному Судані («SUNS»). Цей проєкт забезпечує організаційні ресурси мережам постраждалих задля посилення їхньої організаційної стійкості та узгодженості, підтримує обмін знаннями та досвідом з іншими мережами та постраждалими, а також працює над підвищенням їхньої здатності виявляти та направляти інших постраждалих до відповідних служб для отримання допомоги.¹⁰⁷ Ще однією важливою ініціативою є всесвітня глобальна світова мережа SEMA NETWORK, яка також започаткована Фондом доктора Деніса Муквеге¹⁰⁸, та має на меті об'єднати тих, хто пережили сексуальне насильство під час війни.

¹⁰⁶ [RDAA South Sudan. \(2022\) RDAA Supports Survivors of CRSV in Western Equatoria State, South Sudan Funded by EU](#)

¹⁰⁷ [UN Women, Grantees, 26th cycle \(2023\)](#)

¹⁰⁸ [SEMA, Global Network of Victims and Survivors to End Wartime Sexual Violence](#)

4. Правова допомога та адвокатування змін у національному законодавстві

Проекти, що забезпечують правову допомогу та захист, також відіграють важливу роль у підтримці постраждалих від СНПК. Вони включають надання юридичних послуг, підвищення обізнаності в питаннях отримання допомоги та захисту та адвокаційну діяльність.

Наприклад, у питаннях підвищення обізнаності працює **Центр рівності та справедливості (ЦРС)** у Шрі-Ланці. Центр проводить семінари для постраждалих жінок, пояснюючи їм як отримати відшкодування, необхідні ресурси, як знайти вирішення проблем, з якими вони стикаються у процесі отримання репарацій, тощо.

Прикладом проєкту, що бере активну участь в адвокатуванні змін до законодавства є **SEED Foundation** в Курдистані в Іраку. Організація впроваджує політичні та адвокаційні ініціативи для зміцнення законів, політик та практик, захисту вразливих груп населення, а також сприяння суспільним змінам в цілому. Адвокацією прав постраждалих також успішно займаються організації в Туреччині. Це Асоціація затриманих і зниклих безвісти у в'язниці Седна («**ADMSP**»), що очолюється самими постраждалими – колишніми ув'язненими в'язниці Седная в Сирії, а також Центр для постраждалих від катувань («**CVT**»).

Іншим прикладом є вже згаданий проєкт «Розширення можливостей жінок проти насильства» в Південному Судані. В рамках проєкту проводиться діяльність із підвищення обізнаності щодо механізмів запобігання насильству щодо жінок і перенаправлення, включно з просвітницькою діяльністю та адвокаційними кампаніями. Також ведеться адвокаційна діяльність задля змін правових рамок, включно із зустрічами з багатьма зацікавленими сторонами, підготовкою аналітичних записок і правових рекомендацій щодо запобігання та припинення насильства щодо жінок.

Завдяки юридичній допомозі, створенню мереж та підвищенню обізнаності такі проєкти допомагають сформувати більш стійке середовище, сприяючи захисту прав постраждалих та надаючи їм підтримку, перш за все, на рівні громади. Такі проєкти мають особливе значення, адже спрямовані не лише на невідкладну допомогу, але й сприяють довготривалій стійкості та соціальним змінам, підвищуючи правову свідомість та забезпечуючи захист прав жінок та дівчат.

Ініціативи надання комплексної допомоги

Можна знайти також приклади проєктів із надання комплексної допомоги, такі як **Жіночий центр «Ініціатива Надії»** у регіоні Сінджар в Іраку, основною

метою якого є задовольнити різноманітні потреби жінок і дівчат, особливо тих, які пережили СНПК. Центр націлений на розширення прав і можливостей жінок, сприяння створенню середовища, де вони можуть не тільки зцілюватися, але й процвітати. Такий центр буде відкритий для всіх жінок у регіоні та розроблений, щоб гарантувати безпечний простір, орієнтований на громаду, пропонуючи повний набір послуг:

- професійне навчання та навчання з управління малим бізнесом;
- охорону здоров'я і психосоціальну підтримку;
- материнський та дитячий догляд;
- юридичну допомогу;
- освітню підтримку через навчання грамотності та мовні курси тощо.

Приватні фандрайзингові проєкти

Підходи до благодійної діяльності набувають нового виду: соціально-орієнтований маркетинг, або як його ще можна назвати – емоційний маркетинг, адже він апелює до почуттів покупців. Сутність такого маркетингу полягає в об'єднанні продукту та компанії із неприбутковою організацією, щоб створити як економічні, так і соціальні блага. Тобто він передбачає розповідь історії продукту таким чином, щоб потенційні покупці розуміли, як через свій вибір вони можуть вплинути на покращення чиеїсь ситуації.

Багато компаній та корпорацій прагнуть, щоб їх сприймали як політично та соціально відповідальних. Для цього вони розробляють комунікаційні стратегії та адвокаційні компанії. Так, деякі компанії долучаються до розробки та впровадження кампаній із допомоги та економічного уповноваження постраждалих від СНПК.

Історії постраждалих від СНПК стали частиною продукту та складовою комунікаційних кампаній для широкої громадськості у країнах Глобальної Півночі. Таке партнерство із постраждалими збільшує видимість злочинів СНПК та підвищує обізнаність про них, а також допомагає постраждалим сформувати свій наратив.

Приклади успішних ініціатив:

- **“The Congo Coffee Project”** (Проєкт «Кава Конго»): був створений американською компанією “Equal Exchange Coffee” та американською неурядовою організацією “Panzi Foundation”, що надає гінекологічні послуги постраждалим від СНПК, у партнерстві з малими фермерами конголезького кооперативу “SOPACDI”, одну третину працівників/ць якого складають жінки, постраждалі від СНПК. “Panzi Foundation” хотіли, щоб цей продукт розповідав

історію постраждалих та збирав для них кошти, створюючи зв'язок між жінками-фермерками та споживачами.¹⁰⁹

- **“Pour Les Femmes”** (PLF): у 2015 році PLF розпочав співпрацю із НУО “Action Kivu” та “Give Work”. Це був проєкт соціального підприємництва, який з'єднував вироблений продукт із пожертвуваннями. Вони реалізують жіночий одяг для сну, виготовлений вручну постраждалими від СНПК. Ідея полягає в тому, щоб зв'язати відчуття комфорту та захисту, який дає одяг для сну, із відчуттям, що купуючи саме цей товар покупці надають захист постраждалим, які його виготовили. 100% прибутку від продажу товарів передається жінкам у ДРК.¹¹⁰

- **“Hot Lips”**: це партнерство між брендом косметики “Charlotte Tilbury” та організацією “Women for Women International”, що розпочалось у 2016 році. У співпраці вони випустили колекцію помад “Hot Lips”, прибуток від продажу якої було використано для реалізації програми економічного уповноваження жінок, які постраждали від СНПК та інших злочинів під час збройного конфлікту. За ці кошти їх забезпечили інструментами, необхідними для підвищення їхнього доходу чи створення нового джерела доходу та, як наслідок, відновлення впевненості та залучення до активної участі в житті своїх громад. Натхненням для цієї кампанії стали випадки, коли постраждалі від СНПК у ДРК просили подарувати їм губну помаду, щоб повернути впевненість у собі.¹¹¹

Основна ідея цих проєктів полягає в тому, щоб використовувати соціально-орієнтований або емоційний маркетинг для «встановлення зв'язку» між споживач(к)ами та виробниками/цями, які є постраждалими від СНПК. Ціль полягає в тому, щоб споживачі/ки відчували себе пов'язаними із постраждалими. Одним з інструментів, який використовується для цього, є жіноча солідарність, в цьому випадку між жінками Глобальної Півночі та постраждалими від СНПК жінками у ДРК. Вона дозволяє створити нові економічні можливості для постраждалих через соціальні проєкти, одночасно повернути всі витрати виробникам/цям.

Недержавні ініціативи, реалізовані в різних країнах, демонструють важливість громадського внеску у вирішення проблем, пов'язаних із СНПК, та забезпечення прав постраждалих. Успішні проєкти показують, як можна ефективно втілювати програми економічного уповноваження та соціально-економічної реінтеграції, що посилюються психологічною підтримкою та правовою допомогою. Україна може перейняти найуспішніші з цих практик, адаптувавши їх до власних потреб, щоб підвищити ефективність репараційних механізмів.

¹⁰⁹ [“Congo Coffee Project — Equal Exchange Resource Center”](#) (Equal Exchange Resource Center, January 25, 2024).

¹¹⁰ [“Our Story”](#) (Pour Les Femmes).

¹¹¹ [“Women for Women International Partnership | Charlotte Tilbury”](#) (Charlotte Tilbury).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИК ЕКОНОМІЧНОГО УПОВНОВАЖЕННЯ ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД СНПК ЯК ОДИН З РЕПАРАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Підхід до розширення економічних можливостей постраждалих від СНПК в Україні має відповідати їхнім специфічним потребам, а також враховувати практичні та стратегічні аспекти, тобто бути багаторівневим та комплексним.

I. Макрорівень (закони, державні програми та політики, спрямовані на вдосконалення підходів до забезпечення економічного уповноваження постраждалих від СНПК)

- Визначити бюджетні механізми або створити фонд для виплати компенсацій постраждалим від СНПК на національному рівні.
- Створити програми індивідуального відшкодування та фінансової допомоги неодноразового характеру, з урахуванням потреб постраждалих від СНПК в Україні.
- Запровадити пільги та першочергове право для постраждалих від СНПК у доступі до освіти, медицини, соціальних послуг, землі та житла, а також у доступі до посад та працевлаштування.
- Розробити та впровадити план адвокації для подолання соціальної стигматизації постраждалих від СНПК.
- Активно залучати всі категорії постраждалих, як жінок, так і чоловіків, до розробки, впровадження та перегляду програм економічного уповноваження. Це не лише важлива частина забезпечення права постраждалих на прийняття рішень, але й гарантія того, що програми будуть відповідати різноманітним потребам всіх категорій постраждалих. Залучення всіх категорій постраждалих до процесу прийняття рішень також сприятиме зменшенню стигми та особливій увазі найбільш вразливим та маргіналізованим групам постраждалих.
- Здійснювати фінансування місцевих організацій громадянського суспільства та правозахисних організацій, які працюють у напрямку запобігання СНПК, підтримки постраждалих від СНПК та сприяння розширенню їхніх економічних можливостей, із залученням насамперед державних коштів та, факультативно, коштів донорів і міжнародної спільноти.
- Забезпечити включення постраждалих від СНПК до спеціальних кредитних ліній та субсидій.

II. Мезорівень (міжнародні та національні проекти підтримки, просвітницька діяльність)

- Організація цільових схем для розширення економічних можливостей постраждалих від СНПК, таких як:

- 1)** створення державної платформи мікрокредитування, яка б поєднувала інвесторів та постраждалих, що хочуть відкрити власну справу (за краудфандинговою моделлю або за моделлю MICROWD);
- 2)** створення державно-приватного партнерства для співфінансування та реалізації проєктів, спрямованих, зокрема, на економічну автономію та лідерство жінок-постраждалих від СНПК;
- 3)** проведення тренінгів та надання консультативних послуг з розвитку підприємницьких навичок, бізнес-планування та адміністрування, зокрема за результатами виявлення чутливих до конфлікту та ринкових можливостей розширення економічного уповноваження постраждалих від СНПК;
- 4)** організація інформаційних сесій про доступ до ринку праці й можливостей працевлаштування для постраждалих від СНПК;
- 5)** проведення навчання для постраждалих від СНПК в найбільш поширених і доступних сферах, організація тренінгів з розвитку, підвищення кваліфікації чи набуття нових професійних навичок.

- Структурні втручання щодо обміну знаннями для жінок у сільській місцевості, у малих і середніх підприємствах, щоб вони отримали доступ до розбудови потенціалу, коучингу, наставництва та нетворкінгу, а також щоб допомогти їм заснувати, розвивати чи підтримувати свій бізнес.
- Надання психологічної та юридичної підтримки щодо соціального розширення можливостей і підприємництва для постраждалих від СНПК, впровадження програм розвитку потенціалу, зміцнення стійкості та лідерства.
- Надання організаційних ресурсів мережам постраждалих для посилення їхньої організаційної стійкості та узгодженості, підтримка обміну навчанням, знаннями та досвідом з іншими мережами, керованими постраджалими від СНПК.

III. Мікрорівень (доступ на місцях)

- Проведення спільних зустрічей з постраджалими від СНПК, що дозволить їм ділитись своїми історіями, обмінюватись знаннями, деталізувати свої потреби, висувати вимоги щодо реабілітації, компенсації та розширення економічних можливостей в чутливому та безпечному середовищі.
- Надання можливості постраждалим від СНПК, які мають необхідні навички чи досягли успіху у відповідній сфері, проводити навчання та тренінги для тих, хто постраждав від СНПК та мають намір займатися підприємництвом, аби зміцнити їхню впевненість, дати змогу поділитись своїм досвідом і стати наставником/цею (ментором/кою) для інших.
- Створення конкретних ініціатив, спрямованих на сприяння сільськогосподарській продуктивності постраждалих від СНПК, підвищення

рівня знань та вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства, де це актуально.

- Полегшення доступу постраждалих від СНПК до інформації та отримання грантів на започаткування малого бізнесу.
- Проведення семінарів для осіб, які постраждали від СНПК, на місцях, щоб навчити їх подолати наслідки сексуального насильства, з якими вони зіткнулися, допомогти в отриманні відшкодування, у доступі до можливостей отримання доходу, до стабільних засобів до існування та підприємницьких ініціатив.
- Проведення круглих столів, спільних зустрічей з місцевими роботодавцями, підприємствами та суб'єктами різних секторів, а також з мікрофінансовими установами щодо розширення економічних можливостей постраждалих від СНПК та сприяння у їх доступі до надійного джерела доходу, роботи та мікрокредитування.
- Мережування постраждалих від СНПК з метою об'єднання для започаткування спільного бізнесу.

МІКРОУД (MICROWD, Latin America)

- Microwd є чудовим прикладом масштабної та ефективної приватної ініціативи, модель якої може використати й Україна. Microwd — це іспанська фінтех-компанія, яка надає мікрокредити жінкам у країнах Латинської Америки.¹¹² Наразі вона представлена в Мексиці, Нікарагуа, Коста-Риці, Перу та Уругваї.¹¹³ Вони створюють зв'язки між інвесторами та жінками-підприємцями.
- Це можна вважати «краудфандингом» для малих економічних проєктів. Метою компанії є як формування соціального впливу, так і підвищення економічної прибутковості у місцевих громадах.¹¹⁴ Вони працюють за системою кредитування «рівний рівному», що є подібною до системи, яку використовує Grameen Bank.¹¹⁵
- Слабкою стороною цієї моделі є те, що вона не є корисною для жінок, які перебувають у крайній бідності, у яких немає жодного постійного доходу.¹¹⁶ Необхідно, щоб бенефіціар(к)и мали здатність покривати свої базові потреби, оскільки в іншому випадку існує ризик того, що вони матимуть надмірну заборгованість, яка може поставити їх під ще більшу небезпеку.¹¹⁷ Крім того, Microwd все ще залишається приватною компанією, що орієнтується на прибутковість, а отже не кожній жінці гарантується право отримати кредит.

¹¹² "Microwd".

¹¹³ Microwd (n.d.). "Microwd. Tu Inversión. Su Cambio. Accessed February 18, 2024, c. 13.

¹¹⁴ "Microwd (english version)".

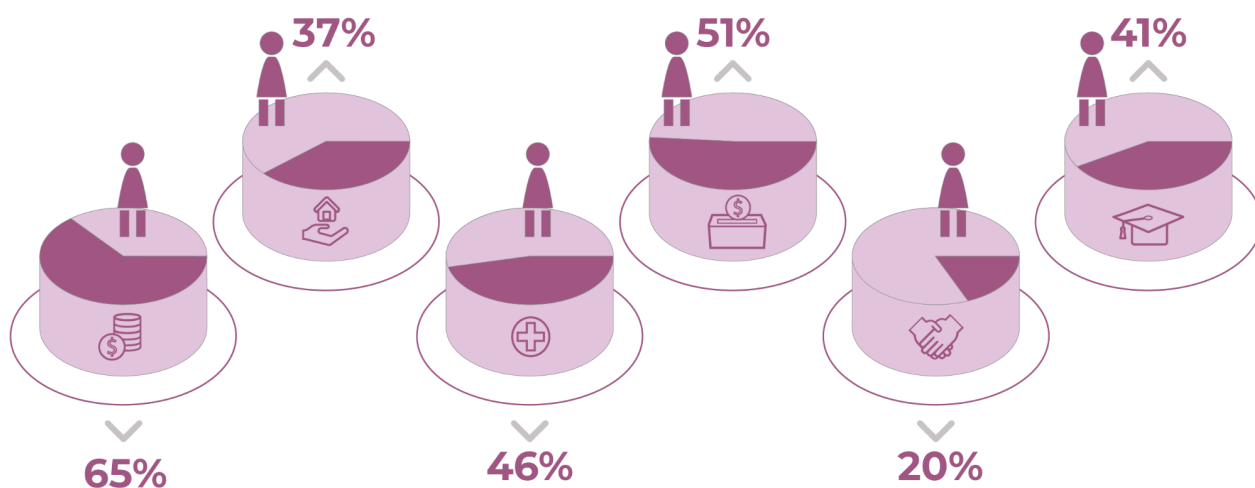
¹¹⁵ "Grameen Bank – Bank for the Poor".

¹¹⁶ Microwd. "Our Mistakes". February 18, 2024.

¹¹⁷ Microwd. "Teoría Del Cambio". February 18, 2024, c. 4.

Однак, за умови впровадження подібної моделі державою, ці слабкі сторони можуть бути усунені.

- Наразі бенефіціарками ініціативи стали **10 214 жінок**, що мало вплив на **20 000 людей** і **157 місцевих громад** через **14 914 мікрокредитів**, наданих **1318 інвесторами**.¹¹⁸ За даними компанії, **65%** їхніх бенефіціарок збільшують свої доходи, а **51%** з них – ще й заощадження. Крім того, **37%** з них покращили житлові умови своїх домогосподарств.¹¹⁹ Особливо важливо підкреслити, що **46%** з бенефіціарок тепер можуть дозволити собі витрати на охорону здоров'я, а **41%** – збільшують витрати на освіту своїх дітей.¹²⁰ Крім того, **20%** жінок змогли створити принаймні 1 робоче місце.¹²¹ Іншою перевагою такої моделі є те, що мікрокредити є ефективним інструментом для забезпечення фінансової інклюзії.¹²²

Як Microwd працює¹²³

1. Microwd — це фінтех компанія, тобто вона працює онлайн. Відтак першим кроком є реєстрація на сайті www.microwd.es з особистими даними та підтвердження наданої інформації (серед іншого це посвідчення особи/паспорт та банківська інформація).
2. Потенційний інвестор обирає проєкт із представлених на вебсайт та обирає опцію «інвестувати». Інформація про інвестиції згодом буде відображена в особистому профілі на вебсайті з такими даними: короткий опис поточного стану інвестування; розбивка кожного інвестування; соціальний вплив; особисті фінанси.

¹¹⁸ Microwd, "Informe de Impacto Febrero 2024" (2024). Accessed February 18, 2024, cc. 5-6.

¹¹⁹ Там само, с. 10.

¹²⁰ Там само, с. 12.

¹²¹ Там само, с. 14.

¹²² "Financial inclusion means that individuals and businesses have access to useful and affordable financial products and services that meet their needs – transactions, payments, savings, credit and insurance – delivered in a responsible and sustainable way." "Financial Inclusion" (World Bank), February 18, 2024.

¹²³ Microwd, "Instrucciones para invertir"

3. Погашення заборгованості за кредитом відбувається в кінці 12-місячного періоду (однак деякі проекти мають меншу тривалість), плюс 15-30 днів підтвердження інвестиції. Перші два місяці є пільговим періодом для бенефіціарки. Після цього вони мають почати погашати кредит з квотами 10% плюс відсоток. Всі фінансові операції та стан рахунків відображаються на особистій сторінці користувача у Microwd. Рентабельність становить близько 12% ВВП (IRR/ВВП: внутрішня норма прибутку, за якою оцінюється прибутковість інвестиції, прирівнюючи чисту приведену вартість (NPV) до 0).

4. Microwd має соціальну мету, тому відсоткова ставка є нижчою, ніж в інших фінансових установах; він пропонує пільговий період у два місяці, не вимагає гарантії чи застави та не штрафує за несвоєчасну оплату чи затримки. Однак бенефіціарки, які не здійснили всі виплати до остаточного кінцевого терміну, матимуть труднощі з отриманням нового кредиту від Microwd. Але зазвичай за подібних обставин кредит реструктуризують ще на 12 місяців. Після закінчення періоду у 24 місяці кредитний моніторинг продовжується. Якщо у підприємці є фінанси, щоб виплатити заборгованість за кредитом, однак вона відмовляється, її справу передають юридичному відділу. Якщо інвестиція не спрацювала, ризик лежить на інвесторі.

Як застосувати цю ініціативу в Україні

- Microwd за своєю суттю – це краудфандинговий проєкт. Україна вже має досвід у подібних ініціативах, серед яких, мабуть, найважливішою є United24. Отже, перший крок уже зроблено: Україна має можливість створювати фонди та збирати кошти з усього світу через вже розроблені платформи.
- З іншого боку, Україна також має чудову «маркетингову» команду (до якої належать як державні, так і приватні актори) у соціальних мережах (наприклад, @saintjavelin). Технічні можливості та ноу-хау для подібної ініціативи в Україні вже є. Тому залишається лише створити платформу для здійснення процесу мікрокредитування.
- Крім того, Україна має приблизно ті ж самі позиції за ВВП на душу населення, що й учасники проєкту Microwd (за даними Світового банку).¹²⁴ Уругвай (45), Мексика (69), Перу (86), Україна (112), Нікарагуа (142). Тому привабливість для західних мікроінвестицій можна передбачити як щонайменш рівнозначну.

Групи солідарності

- Однією з вимог вступу до ЄС для України є формалізація неформальної економіки. Отже, господарська діяльність, подібна до представленої в прикладі груп солідарності, які успішно функціонують у Демократичній Республіці Конго, повинна здійснюватися із реєстрацією юридичної особи. У

¹²⁴ World Bank. GDP per capita

цьому випадку найкраще підійшла б структура кооперативу, яка юридично полегшує приєднання та вихід осіб з таких груп без обов'язкових фінансових внесків. Після доєднання до такої групи у формі кооперативу учасники/ці зможуть реалізовувати операції із худобою чи насінням в якості плати в натуральній формі.

- В умовах України така модель може бути вигідною з огляду на традиційну схильність населення до роботи у сфері сільського господарства та тваринництва (до повномасштабного вторгнення частка сільського господарства в економіці України становила близько 3%), а також безлічі успішних прикладів ферм та господарств, що реалізують свою продукцію як в Україні, так і за кордоном.

Сестринські партнерства

- Такі ініціативи, як сестринські партнерства, також мають потенціал та можуть бути впроваджені в Україні. Українські ручні вироби вже успішно продаються на онлайн платформах, як, наприклад, "Etsy", а інтерес в українських товарах є доволі високим.

- Це можна використати як відправну точку для створення підприємств чи колаборацій із великими компаніями та об'єднання жінок з інших країн з товарами, що виробляються постраждалими від СНПК в Україні.